

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь - бакалавр

на тему: **«РИЗИКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,
спеціальність 072
«Фінанси, банківська справа та
страхування»

Горбанська Марія Андріївна

Керівник: Базилінська О.Я.
кандидат економічних наук, доцент

Рецензент: Панченко О.І

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____ Донкоглова Н.А.

«___» _____ 2025 р.

Київ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	6
1.1 Структура та функції банківської системи України	6
1.2 Визначення та детермінанти ключових ризиків банківської системи	9
1.3 Макропруденційна політика та підходи до оцінки ризиків	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ ТА РИЗИКУ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	20
2.1 Аналіз ліквідності банківської системи України	20
2.2 Аналіз кредитного ризику банківської системи України	28
2.3 Напрями майбутніх змін у регулюванні банківських ризиків	35
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ МОЖЛИВИХ РИЗИКІВ	39
3.1 Моделювання кредитного ризику в Україні	39
3.2 Напрямки вдосконалення підходів до управління ризиками банківської системи України	46
ВИСНОВКИ	51
Додаток А	59

ВСТУП

Стабільність банківської системи є ключовим чинником економічного розвитку будь-якої країни. Вона виконує надзвичайно важливу роль у забезпеченні стабільності економіки, підтримці грошового обігу та кредитуванні і саме тому від ефективності її роботи значною мірою залежить макроекономічна стабільність, довіра інвесторів, фінансова безпека та економічне зростання. Незважаючи на важливі завдання функціонування, банківська система є надзвичайно чутливою до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Зовнішні несприятливі події, політична нестабільність, коливання валютного курсу, інфляція, недосконалість регуляторної системи та можливі схожі на нещодавні технічні збої у роботі головних реєстрів спричиняють тиск та можуть перешкоджати злагодженій запланованій роботі системи. Всі ці проблеми можуть ставати особливо помітними саме у період великих суспільних потрясінь, коли гостро постають питання платоспроможності, безпеки населення та його довіри до надійності банків. Тому такі чинники формують широкий перелік ризиків, з якими стикаються українські банки в процесі своєї діяльності.

Актуальність теми. Банківська система України зазнала значної трансформації за останні десять років, що було зумовлено необхідністю переходу до нових регуляторних вимог згідно з європейськими рекомендаціями. Відповідно за цей період змінювались підходи до управління ризиків та змінювалась вага самих ризиків системи. Тому особливо важливим є дослідження регуляторних змін та оцінка ризиків банківської системи, особливо виділення ключових ризиків та їх глибший аналіз впродовж останніх років.

Мета і завдання дослідження. Головною метою дослідження є визначення динаміки впливу усіх ризиків, визначених Національним банком України, а також поглиблений аналіз тенденцій та регуляторних змін для таких головних ризиків як кредитний та ліквідності, які мали найбільший вплив на банківську систему України з 2016 року. Також необхідним є визначення факторів, які мають найбільший вплив на формування кредитного ризику в Україні.

Основними завданнями дослідження є:

- 1) Дослідити функції та завдання банківської системи України.
- 2) Визначити ризики, що існують в банківській системі України та детально охарактеризувати найсуттєвіші.
- 3) Провести огляд досліджень з визначенням детермінантів кредитного ризику та ризику ліквідності у інших країнах світу.
- 4) Визначення ролі підходів макропруденційної політики у регулюванні питання банківських ризиків.
- 5) Оцінка основних ризиків банківської системи України та поглиблений аналіз ліквідності та регуляторних змін.
- 6) Оцінка кредитного ризику.
- 7) Огляд запланованих змін у регулюванні ризиків в Україні згідно з європейськими стандартами.
- 8) Моделювання та визначення головних детермінантів кредитного ризику в Україні.

Об'єктом дослідження є банківська система України.

Предметом дослідження є вплив банківських ризиків на ефективність функціонування банківської системи України.

Інформаційну базу дослідження склали положення Національного банку України, Закон України «Про банки і банківську діяльність», Закон України «Про Національний банк України», статистичні дані, методичні публікації та аналітичні звіти Національного банку, а також наукові праці закордонних дослідників.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження було використано метод наукового абстрагування для визначення значення для банківської системи впливу кредитного ризику та ризику ліквідності. Також було використано метод узагальнення для дослідження динаміки та особливостей ризиків банківської системи. В межах побудови економетричної моделі детермінантів кредитного ризику було використано метод моделювання.

Проведений аналіз дозволяє краще зрозуміти особливості та динаміку ризиків банківської системи України в умовах зміни регуляторного середовища.

Результати дослідження можуть бути використані як база для подальших наукових робіт, а також для підготовки корисних рекомендацій щодо покращення механізмів управління ризиками.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку А. У першому розділі роботи було визначено теоретичне підґрунтя функціонування банківської системи, визначено перелік існуючих ризиків банківської системи та особливості, а також розглянуто підходи макропруденційного регулювання щодо оцінки ризиків.

У другому розділі досліджено динаміку ризиків банківської системи, особливо найсуттєвіших з них кредитного та ліквідності з 2016 року до початку 2025 року. Також було проаналізовано регуляторні зміни для банківських установ, що були впроваджені згідно з європейськими рекомендаціями та стандартами і розглянуто майбутні регуляторні впровадження.

У третьому розділі розглянуто результати проведеної оцінки регресійної панельної моделі з визначення детермінантів кредитного ризику в Україні за період з жовтня 2020 року по лютий 2025 року. Також сформовано рекомендації щодо необхідного удосконалення підходів до управління найсуттєвішими банківськими ризиками.

Ключові слова: банківська система, ризики, кредитний ризик, ризик ліквідності, регуляторні зміни, стабільність, Національний банк України

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1 Структура та функції банківської системи України

Банківська система України є важливою складовою економіки держави, яка забезпечує стабільність і розвиток фінансової сфери. Вона відіграє ключову роль у підтримці економічної діяльності, адаптації до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, а також у створенні умов для фінансової безпеки країни. В умовах війни банківська система залишається одним із фундаментальних елементів стійкості держави, сприяючи економічній підтримці населення, бізнесу та державних інституцій.

Банківська система України складається з Національного банку України (НБУ), комерційних банків та філій іноземних банків, які функціонують на території України [1].

Рисунок 1.1 - Структура банківської системи України

Джерело: складено автором на основі даних [1]

Відповідно до Конституції України та Закону «Про Національний банк України» основним завданням Національного банку України є забезпечення стабільності національної валюти, сприяння фінансовій стабільності, зокрема

стійкості банківської системи, а також підтримка економічної політики уряду та сприяння сталому економічному зростанню [2].

Зазначений Закон України також визначає і інші функції НБУ до яких належить:

Таблиця 1.1 Функції Національного банку України

Напрямок діяльності	Опис
Кредитування та рефінансування банків	У разі нестачі ліквідності в банківській системі НБУ виступає як кредитор останньої інстанції, надаючи фінансову підтримку банкам через механізм рефінансування. Це дозволяє підтримувати стабільність банківського сектору та забезпечувати безперервність його роботи.
Банківське регулювання та нагляд	НБУ визначає загальні правила діяльності банків та контролює їх виконання. Також НБУ реєструє фінансові установи, ліцензує їхню діяльність та веде реєстри банків, страхових компаній і фінансових посередників
Фінансова статистика та макроекономічний аналіз	НБУ збирає та аналізує фінансові дані, формує статистику грошово-кредитної політики, платіжного балансу та міжнародних операцій. Доли на основі цих даних прогнозує економічний розвиток та досліджує вплив фінансових змін на економіку.
Міжнародне співробітництво	НБУ представляє Україну у міжнародних фінансових установах і взаємодіє з іншими центральними банками.

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Водночас з НБУ вже практичну реалізацію банківських операцій здійснюють банки, що належать до другого рівня банківської системи.

Розглянутий Закон України поділяє банки на універсальні та спеціалізовані.

Універсальними є банки, які здійснюють усі види банківських операцій, дозволені законодавством, без спеціалізації на певних фінансових послугах, в той час як спеціалізовані банки зосереджують свою діяльність на конкретних видах фінансової діяльності [1].

Також варто зазначити, що Національний банк України в своїх статистичних публікаціях класифікує банки за формою власності та джерелом капіталу на три основні групи: банки з державною часткою, банки з іноземним капіталом та банки з приватним капіталом. Станом на 1 січня 2025 року в Україні здійснюють діяльність 61 банк, з яких [3]:

- 40 банків з приватним капіталом;
- 7 банків з державною часткою (АТ "Укрексімбанк", АТ "Ощадбанк", АТ КБ "ПриватБанк", АТ "СЕНС БАНК", АБ "УКРГАЗБАНК", АТ "ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК", АТ "МОТОР-БАНК");
- 14 банків іноземних груп (АТ "Райффайзен Банк", АТ "КРЕДОБАНК", АТ "УКРСИББАНК", АТ "ПРАВЕКС БАНК", АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК", АТ "ПРЕУС БАНК МКБ", АТ "ІНГ Банк Україна", АТ "ОТП БАНК", АТ "СІТІБАНК", АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК", АТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК", АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК", АТ "Дойче Банк ДБУ", АТ "СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК").

Виходячи з розглянутої структури банківської системи та функціоналу НБУ як регулюючого органу, можна визначити, що банківська система – це комплекс взаємопов'язаних фінансових установ та регулюючих органів, які забезпечують стабільне функціонування економіки через управління грошовими потоками, фінансове посередництво, регулювання кредитно-грошових відносин і реалізацію грошово-кредитної політики.

Оскільки другий рівень системи складається з комерційних банків та філій іноземних банків, які напряду взаємодіють із бізнесом, державними установами та населенням, виконуючи функції кредитування, розрахунково-касового обслуговування, залучення депозитів та надання інших фінансових послуг, варто зазначити, що ефективне регулювання їх діяльності та нагляд напряду впливають на стан системи, реакції ринків та населення.

Отже, банківська система України є не лише інфраструктурою для проведення фінансових операцій, а й стратегічним інструментом забезпечення макроекономічної стабільності, фінансової безпеки та сталого розвитку держави.

Вона відіграє ключову роль у підтримці довіри до національної валюти, стимулюванні інвестицій, кредитуванні реального сектору економіки та інтеграції країни у світову фінансову систему.

1.2 Визначення та детермінанти ключових ризиків банківської системи

Варто розуміти, що ефективність діяльності банківської системи залежить не лише від її структури та регулювання, а й загалом від здатності банківських установ забезпечувати стійкість своєї роботи. Для цього важливим є знання основних факторів, що впливають на стабільність банківської діяльності, серед яких особливу увагу слід приділяти ризикам. Банківська діяльність завжди пов'язана з необхідністю оцінки та управління ризиками, що можуть впливати на фінансовий стан банків, їхню ліквідність, прибутковість та довіру клієнтів.

Національний банк виділяє 9 категорій ризиків, що вимагають банківського нагляду, до них належить: ризик ліквідності, кредитний ризик, валютний ризик, ринковий ризик, ризик зміни процентної ставки, операційно-технологічний ризик, ризик репутації, юридичний ризик та стратегічний ризик. Найважливішими та найсуттєвішими є ризик ліквідності та кредитний ризик [4].

В методичних документах НБУ ризик ліквідності визначається як «наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність банку виконати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат» [4].

Подібний підхід до трактування закріплений і на міжнародному рівні, адже за визначенням Базельського комітету з питань банківського нагляду у документі «Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision», ризик ліквідності - це здатність банку забезпечувати фінансування своїх активів і виконання зобов'язань у визначені терміни без значних втрат [5].

Крім самого визначення, у документі звертається також увага на те, що даний ризик напряму пов'язаний з самою моделлю діяльності банків, яка і може створювати можливі труднощі у разі негайної необхідності виконати зобов'язання

перед позичальниками. Однак, навіть фінансово стійкий банк може зазнати проблем з ліквідністю, якщо йому не вдасться швидко залучити кошти для покриття зобов'язань у разі наприклад раптового прагнення клієнтів вилучити депозити [5]. Тому розглядаючи ризик ліквідності також варто враховувати його поведінкову природу адже також проблеми з ліквідністю одного банку можуть досить швидко розповсюдитись на всю банківську систему через панічні настрої населення.

До інших важливих особливостей ризику ліквідності відносять його високу залежність від структури джерел фінансування. Висока залежність банку від одного або навіть кількох джерел фінансування суттєво збільшує ризики у нестабільні часи. Таким чином, ризик ліквідності є досить комплексним та багатовимірним явищем, яке охоплює як фінансові, так і поведінкові, операційні та регуляторні аспекти. Його своєчасна і повноцінна ідентифікація та управління є надзвичайно важливими для забезпечення стійкості як окремих банків, так і фінансової системи в цілому. Саме тому управління ліквідністю є не просто внутрішнім завданням банку, а питанням взагалі стабільності всієї економіки.

Наступним є кредитний ризик, який вже згаданий Базельський комітет визначає в своєму документі «Principles for the Management of Credit Risk», як ймовірність того, що позичальник або власне контрагент банку не виконає свої зобов'язання згідно з погодженими умовами [6].

Цей ризик є одним із найпоширеніших у банківських системах різних країн. Він охоплює як окремі угоди, так і весь кредитний портфель. Навіть кілька проблемних кредитів, або ж англійською Non Performing Loans (NPL), здатні суттєво вплинути на стійкість банку через зниження прибутку, збільшення проблем з ліквідністю або вплив взагалі на репутацію. Найчастіше проблеми виникають через надмірну зосередженість на певних позичальниках або ж секторах, слабкий контроль, недооцінку ризиків або неврахування нових змін в економіці як світу так і всередині країни.

Важливо також розуміти, що кредитний ризик тісно пов'язаний з іншими видами ризиків. Затримки у виконанні зобов'язань можуть призвести до дефіциту

коштів, тобто збільшити вже розглянутий ризик ліквідності. Під час кризових ситуацій ці ризики можуть почати діяти одночасно, тим самим ще більше посилюючи небезпеку для банку.

Ефективне управління ризиком ліквідності та кредитним ризиком потребує глибокого розуміння їх природи та причин виникнення. В дослідженні «Exploring the Liquidity Risk Factors in the Balkan Region Banking System» (Ibish Mazreku, Fisnik Morina, Valdrin Misiri, Jonathan V. Spiteri, Simon Grima) автори вивчали, як різні фактори впливають на ліквідність банків у дев'яти країнах Балканського регіону: Албанії, Боснії і Герцеговині, Болгарії, Хорватії, Косово, Македонії, Чорногорії, Румунії та Сербії. У роботі було розглянуто мікроекономічні фактори, такі як достатність капіталу, NPL, ріст депозитів та прибутковість банків, а також макроекономічні фактори такі як рівень ВВП, інфляція та рівень безробіття. Також варто зазначити, що автори охопили період з 2000 по 2015 рік.

Таблиця 1.2 Результати дослідження «Exploring the Liquidity Risk Factors in the Balkan Region Banking System»

Змінна	Зв'язок з ліквідністю банків
NPL	Негативний зв'язок
Достатність капіталу	Позитивний зв'язок
Депозити	Позитивний зв'язок
ROA	Немає значущого зв'язку
ВВП	Позитивний зв'язок
Інфляція	Немає значущого зв'язку
Рівень безробіття	Позитивний зв'язок

Джерело: складено автором на основі даних [7]

Отже, автори виявили, що ліквідність банків залежить від кількох ключових факторів. Серед мікроекономічних змінних найбільший вплив на ліквідність мають достатність капіталу, непрацюючі кредити та ріст депозитів. Позитивний зв'язок між достатністю капіталу та ліквідністю підкреслює важливість наявності достатнього капіталу для забезпечення фінансової стабільності. Зрештою, автори

вказують на те, що хоча інфляція не показала значущого впливу на ліквідність, важливо звертати увагу на інші фактори, які можуть сприяти стабільному розвитку банківської системи. Тому для ефективного управління ліквідністю банкам необхідно враховувати не тільки внутрішні показники, а й зміни в макроекономічних умовах, що дозволить забезпечити їх фінансову стійкість навіть у періоди економічних потрясінь.

Ще одним важливим дослідженням є стаття «Static and Dynamic Modeling of Non-Performing Loan Determinants in the Eurozone» (Nada Milenkovic, Branimir Kalais, Vera Mirovic and Jelena Andrasic) [8], в якій автори аналізують фактори, що впливають на рівень NPL у банках країни єврозони. Для дослідження враховано як макроекономічні, так і специфічні для банків чинники, що можуть визначати рівень NPL, використовуючи дані за період 2015–2020 років. До зазначених чинників належить рентабельність активів (ROA), рентабельність власного капіталу (ROE), коефіцієнт кредитування до депозитів, зростання ВВП, рівень інфляції та обмінний курс. Також варто зазначити, що для аналізу було використано дані вісімнадцяти країн єврозони, а саме: Австрії, Бельгії, Кіпру, Естонії, Фінляндії, Франції, Німеччини, Греції, Ірландії, Італії, Латвії, Литви, Люксембургу, Мальти, Португалії, Словенії, Іспанії. Для побудови економетричних моделей було використано панельні методи і тести на коінтеграцію.

Таблиця 1.3 Результати дослідження «Static and Dynamic Modeling of Non-Performing Loan Determinants in the Eurozone»

Змінна	Зв'язок з іншими змінними
1	2
NPL	Високий рівень NPL спостерігається в країнах з низьким економічним зростанням (Греція 41.26%) та високим Loan-to-deposit ratio (Кіпр 145.87%)
ROA	ROA корелює з низьким рівнем NPL, оскільки країни з високим ROA (Фінляндія 1.22%, Латвія 1.09%) мають більш ефективне використання активів і знижений рівень непрацюючих кредитів

Продовження Таблиці 1.3

1	2
ROE	Країни з високим ROE (Словенія 14.85%, Латвія 10.23%) мають менший рівень непрацюючих кредитів, в той час як низький ROE (Греція -5.96%) може бути пов'язаний з високим рівнем NPL.
Loan-to-deposit ratio	Вищий LDR (Кіпр 145.87%, Італія 122.01%) вказує на активну кредитну політику, а низький (Естонія 98.45%) вказує на більш обережну кредитну політику, що знижує ризик непрацюючих кредитів.
Зростання ВВП	Зростання ВВП має зворотний зв'язок з NPL. Країни з високим показником ВВП (наприклад, Ірландія 4.02%, Латвія 3.41%) мають менший рівень NPL. Відсутність зростання ВВП, як у Греції (-0.09%), може призвести до зростання NPL.
Рівень інфляції	Вищі рівні інфляції спостерігаються в Німеччині (2.56%) та Франції (1.73%) та не мають прямого сильного впливу на NPL
Обмінний курс	Оскільки всі країни єврозони використовують євро, коливання обмінного курсу мають обмежений вплив на NPL в її межах

Джерело: складено автором на основі даних [8]

Розглянуте дослідження показало, що рівень NPL у банках єврозони залежить як від макроекономічних факторів, так і від внутрішніх характеристик банків. Авторами було виявлено, що зростання ВВП сприяє зниженню NPL, однак висока інфляція та нестабільність обмінного курсу збільшують ризики. Важливу роль також відіграють показники банків, такі як ROA та ROE, адже високі значення цих показників зазвичай означають низький рівень NPL. З результатів дослідження зроблено висновок, що країни з високими рівнями NPL, як Греція та Італія, мають більший вплив макроекономічних і банківських факторів на рівень непрацюючих кредитів. Тоді як країни з більш стабільною економікою та ефективним управлінням банками, як Фінляндія та Люксембург, зазвичай мають нижчий рівень NPL.

Загалом, дослідження вкотре підтверджує важливість комплексного підходу до управління ризиками та вдосконалення управління банківськими активами для зниження рівня непрацюючих кредитів.

1.3 Макропруденційна політика та підходи до оцінки ризиків

В умовах постійних викликів для фінансової системи України особливо важливим стає запобігання фінансовим кризам і забезпечення стабільності банківського сектору. Одним із ключових інструментів досягнення цієї мети є макропруденційна політика, що спрямована на недопущення накопичення та реалізації ризиків у фінансовому секторі, а також підвищення його стійкості. Власне кінцева мета макропруденційної політики це забезпечення фінансової стабільності, за якої фінансова система здатна належно виконувати свої основні функції [9].

Важливістю існування макропруденційної політики є те, що фінансова система, як вже було розглянуто, є складним взаємопов'язаним механізмом і тому її варто регулювати не лише на рівні окремих банків чи інших фінансових установ, але й на рівні єдиної системи.

З метою досягнення зазначених цілей Національний банк України, як орган, відповідальний за реалізацію макропруденційної політики, розробив документ «Стратегія макропруденційної політики Національного банку України». Цей документ визначає стратегію, цілі та принципи НБУ для досягнення фінансової стабільності, а також визначає інструменти для реалізації. Макропруденційне регулювання в Україні ґрунтується на рекомендаціях European Systemic Risk Board (ESRB), Базельського комітету з банківського нагляду та директив Європейського Союзу. Фокус політики направлений на широкий перелік ризиків, а саме: короткі строки фондування банків, високий рівень доларизації банківської системи, значна частка державного капіталу в банківському секторі, ризики пов'язані з небанківськими фінансовими установами, надмірна концентрація кредитних ризиків та значна частка непрацюючих кредитів [9, 10].

В межах макропроденційної стратегії особлива увага приділена методам оцінки ризику ліквідності та кредитного ризику, які дозволяють своєчасно виявляти накопичення вразливостей у банківському секторі та реагувати на них через превентивні заходи, адже саме аналіз динаміки цих ризиків є ключовим індикатором стану фінансової системи, що забезпечує ефективну реалізацію макропроденційної політики.

Законом «Про Національний банк України» визначено, що «З метою захисту інтересів вкладників та кредиторів, забезпечення фінансової надійності банків Національний банк у визначеному ним порядку встановлює для банків, банківських груп, підгруп банківських груп, філій іноземних банків обов'язкові пруденційні нормативи, зокрема щодо капіталу (нормативи достатності капіталу та коефіцієнт левериджу), ліквідності, кредитного ризику, інвестування та буферів капіталу» [2].

І зараз, під час війни, роль Національного банку стала особливо важливою. Як вже було розглянуто, саме він відповідає за те, щоб банківська система працювала стабільно, не створювала загроз для економіки і могла витримати можливі кризи, тому одним із ключових інструментів НБУ для цього є банківський нагляд. Метою банківського нагляду є вчасно виявляти ризики та власне не допустити, щоб вони стали проблемою не лише для окремих банків, а й для всієї банківської системи [10].

Для регулювання рівня кредитного ризику та забезпечення банками глибокої та регулярної оцінки ризиків НБУ випустив постанову №351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [11]. Цим положенням, розробленим згідно рекомендацій Базельського комітету, з січня 2017 року, НБУ встановив нові та сучасні засади управління ризиками, а також встановив базові вимоги до розрахунку очікуваних збитків банку у разі виникнення кредитного ризику.

Кредитний ризик розглянуте Положення також визначає як ймовірність того, що внаслідок невиконання боржником або контрагентом банку своїх зобов'язань він зазнає фінансових втрат. І власне величина цього ризику визначає обсяг

можливих збитків, які можуть виникнути у зв'язку з дефолтом за конкретним активом. Під активом у цьому контексті маються на увазі операції, що відображаються в бухгалтерському обліку банку як активи. Тобто за балансовими та за позабалансовими рахунками відповідно до затвердженого Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України. І варто зазначити, що до таких операцій належать не лише кредитування, а й розміщення коштів у інших банках, інвестування в цінні папери, надання фінансування в рамках господарської діяльності, а також усі інші операції, внаслідок яких банк може очікувати отримання свого доходу. Також згідно з пунктом 17 даного Положення: «Банк здійснює розрахунок розміру кредитного ризику за активами на індивідуальній, груповій основі або за спрощеним підходом» [11].

Сам розрахунок кредитного ризику відбувається з врахуванням таких складових:

- PD – визначений банком коефіцієнт імовірності дефолту боржника;
- LGD - коефіцієнт що відображає рівень втрат (збитків) унаслідок дефолту боржника/контрагента;
- EAD - компонент, що відповідає боргу за активом, який перебуває під ризиком дефолту боржника/контрагента;

Визначення значення кожного із зазначених компонентів відбувається відповідно до типу боржника, що може бути юридичною та фізичною особою, бюджетною установою, а також відповідно до виду активу, забезпечення і валюти боргу. Також варто зазначити, що оцінка активу згідно з розглянутим положенням може відбуватися на індивідуальній чи груповій основі. Також варто деталізувати, що показник PD відображає числову ймовірність того, що боржник не виконає свої зобов'язання. LGD оцінює в числовому вимірі ту частину заборгованості, яку банк втратить у разі дефолту. Натомість EAD визначає розмір заборгованості, яка буде під ризиком на момент настання дефолту. Цікавим є те, що до 2018 року згідно з стандартами обліку підхід до оцінки кредитних збитків врахував тільки фактично понесені збитки, а не оцінку потенційних очікуваних збитків.

Разом з внутрішніми нормативами банку оцінка кредитного ризику передбачена також і Міжнародними стандартами фінансової звітності, зокрема МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», проте між цими двома підходами існують відмінності [12]. МСФЗ 9 використовує підхід «point in time PD», який враховує поточний стан економіки та очікування щодо майбутніх змін. Тобто цей показник є динамічним і під час економічного підйому PD зменшується, а в період спаду зростає. Розглянуте Положення розглядає ймовірність дефолту як «through the cycle PD», який розраховується на основі тривалого періоду (не менше ніж 5 років) і взагалі не залежить від поточної економічної фази. Тобто за стабільної економічної ситуації PD за МСФЗ 9 може бути нижчим, ніж у Базельському підході, а у кризові періоди вищим. Це означає, що резерви за МСФЗ 9 є більш чутливими до змін економічного середовища, тоді як підхід Положення №351 забезпечує стабільність і послідовність розрахунків, тобто це більш стабільна оцінка, яка не змінюється під впливом короткострокових коливань макроекономічних умов [12, 13].

Оскільки банківська діяльність щоденно схильна до ризику ліквідності банки мають постійно контролювати свою ліквідність, утримуючи її на належному рівні для вчасного виконання всіх зобов'язань, з урахуванням їхніх обсягів, строків і валюти. Це передбачає забезпечення збалансованого співвідношення між власними та залученими ресурсами, а також формування ефективної структури активів із пріоритетом на якісні та надійні активи з прийнятним рівнем кредитного ризику для гарантування виконання всіх взятих на себе зобов'язань.

Національний банк України для регулювання та контролю ризику ліквідності встановлює нормативи покриття ліквідності у постанові постановою Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні», а саме [14]:

- LCR_{BB} - коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами (Liquidity Coverage Ratio);
- LCR_{IB} - коефіцієнт покриття ліквідністю за іноземними валютами (Liquidity Coverage Ratio);

- NSFR - коефіцієнт чистого стабільного фінансування (Net Stable Funding Ratio).

Розглянуті коефіцієнти замінили з вересня 2019 року два національних нормативів ліквідності: Н4 (миттєвої ліквідності) та Н5 (поточної ліквідності). Запровадження LCR відбулося відповідно до умов, визначених Угодою про асоціацію України з ЄС, а також у рамках планів Національного банку України щодо імплементації законодавства ЄС. Нормативи LCR базуються на вимогах, зазначених у Директиві 2013/36/ЄС (CRD IV) та Регламенті ЄС № 575/2013 (CRR), а також Регламенті ЄС № 2015/61. Крім того, опрацювання цих нормативів здійснювалося з міжнародними експертами, залученими в рамках технічної допомоги Світового банку, а також з банківською спільнотою [15].

Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR_{BV}) є надзвичайно важливим новим нормативом ліквідності, який визначає мінімально необхідний рівень ліквідності для банків з урахуванням різних валют. Він призначений для забезпечення достатньої ліквідності банків на період 30 календарних днів при настанні стрес-сценарію. Метою цього нормативу є власне гарантування, що банк зможе впоратися з відпливом коштів за всіма валютами, які він обслуговує, протягом цих 30 днів [16].

Розрахунок коефіцієнта здійснюється банками щодня і дорівнює відношенню високоякісних ліквідних активів (ВЛА) до чистого очікуваного відпливу грошових коштів за всіма валютами.

Чистий очікуваний відплив грошових коштів визначається як різниця між сукупними очікуваними відпливами та надходженнями грошових коштів. Також при розрахунку чистого очікуваного відпливу грошових коштів за всіма валютами банк не бере до уваги суму очікуваних надходжень, яка перевищує 75% від загальної суми очікуваних відпливів [14]. Цей норматив є важливим інструментом для забезпечення стабільності фінансової системи, оскільки допомагає банкам підтримувати достатній рівень ліквідності для покриття своїх зобов'язань навіть у кризових умовах [16].

Відповідно до розрахунку LCR_{BV} банки визначають і LCR_{IB} , але вже для кожної іноземної валюти окремо.

В розглянутій постанові також зазначається, що «Нормативні значення коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR_{BV}) та коефіцієнта покриття ліквідністю за іноземними валютами (LCR_{IB}) мають бути не менше ніж 100%.» [14].

Наступним зазначеним раніше нормативом є NSFR, що встановлює мінімально необхідний рівень стабільного фінансування який може бути направлений на фінансування діяльності банку як під час нормальних, так і під час стресових умов протягом 1 року. Метою нормативу є запобігання надмірної невідповідності строків погашення між активами та пасивами.

Для розрахунку NSFR використовуються два показники: обсяг наявного стабільного фінансування (ASF), який виступає чисельником, та обсяг необхідного стабільного фінансування (RSF), який є знаменником. ASF включає капітал та зобов'язання, що класифікуються за видами пасивів або ж контрагентів. Кожна складова ASF зважується на відповідний коефіцієнт, який визначається з урахуванням строковості та стабільності пасивів. Узагальнюючи можна сказати, що коефіцієнти ASF відображають ступінь надійності або стабільності пасивів протягом одного року. RSF, у свою ж чергу, охоплює вже активи та позабалансові зобов'язання, які теж схоже класифікуються за видами активів або контрагентів. Коефіцієнти RSF відображають характеристики ліквідності активів та власне їх залишковий строк погашення протягом одного року [14, 16]. Значення NSFR, так само як і LCR має бути не менше ніж 100%

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ ТА РИЗИКУ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз ліквідності банківської системи України

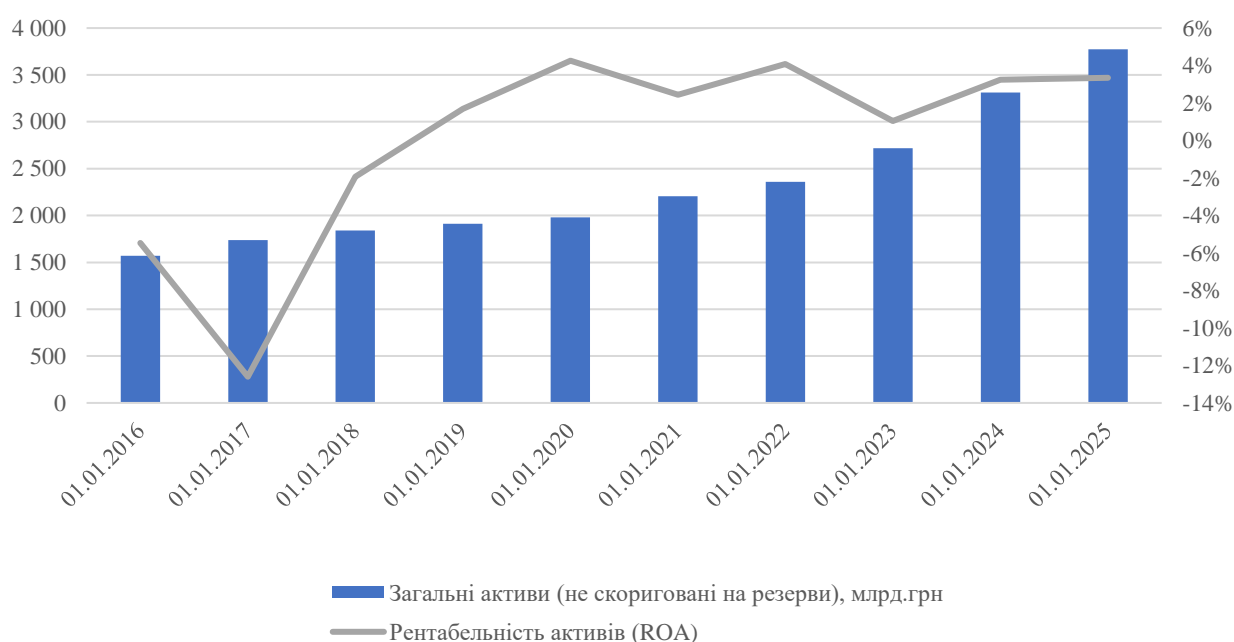
Розглянуті пруденційні нормативи визначають необхідні рівні параметрів, в межах яких повинна функціонувати банківська система для забезпечення належного рівня ліквідності. Проте, для формування більш повного уявлення про фактичний стан банківської системи України, необхідно звернутися до емпіричних даних та дослідити реальні економічні показники, що й відображають динаміку її розвитку та ризикових характеристик.

З урахуванням комплексного підходу Національного банку України до оцінки стійкості банківського сектору, пріоритетними для аналізу залишаються кредитний та ліквідний ризики. Саме ці два типи ризиків традиційно вважаються найвпливовішими з точки зору потенційного впливу на фінансову стабільність, що і зумовлює необхідність їхнього більш ґрунтовного розгляду. Проте, Національний банк системно оцінює й інші ризики, динаміка яких хоч і є менш важливою, проте теж відображає важливі зміни у внутрішньому середовищі банківської системи.

Перш за все варто почати з ризику достатності капіталу, який протягом 2016-2024 років залишався на помірному рівні, поступово знижуючись під впливом накопиченого запасу капіталу, прибуткової діяльності банків і переходу до оновленої структури капіталу. Певні загрози були в окремих банках, проте системного характеру вони не набули. Так само ризик прибутковості оцінювався як низький або помірний, адже після короткострокового зниження у 2022 році банки швидко відновили доходи, утримували стабільну процентну маржу та продемонстрували високу операційну ефективність. Щодо валютного ризику, то він упродовж більшості періоду залишався помірним і лише наприкінці 2024 року дещо зріс на тлі погіршення курсових очікувань. Макроекономічний ризик також

не зазнав істотних змін, проте мав очікуване погіршення у 2022 році та відповідні структурні проблеми. Його рівень стримувався завдяки стабільному припливу міжнародної фінансової допомоги та поступової адаптації економіки до умов війни [17, 18, 19].

Далі в межах глибокого дослідження ліквідності банківської системи перш за все варто проаналізувати загальний рівень активів банківської системи, адже він виступає одним із ключових індикаторів її розвитку та стабільності, тоді як рентабельність активів (ROA) дозволяє власне оцінити ефективність управління цими активами.

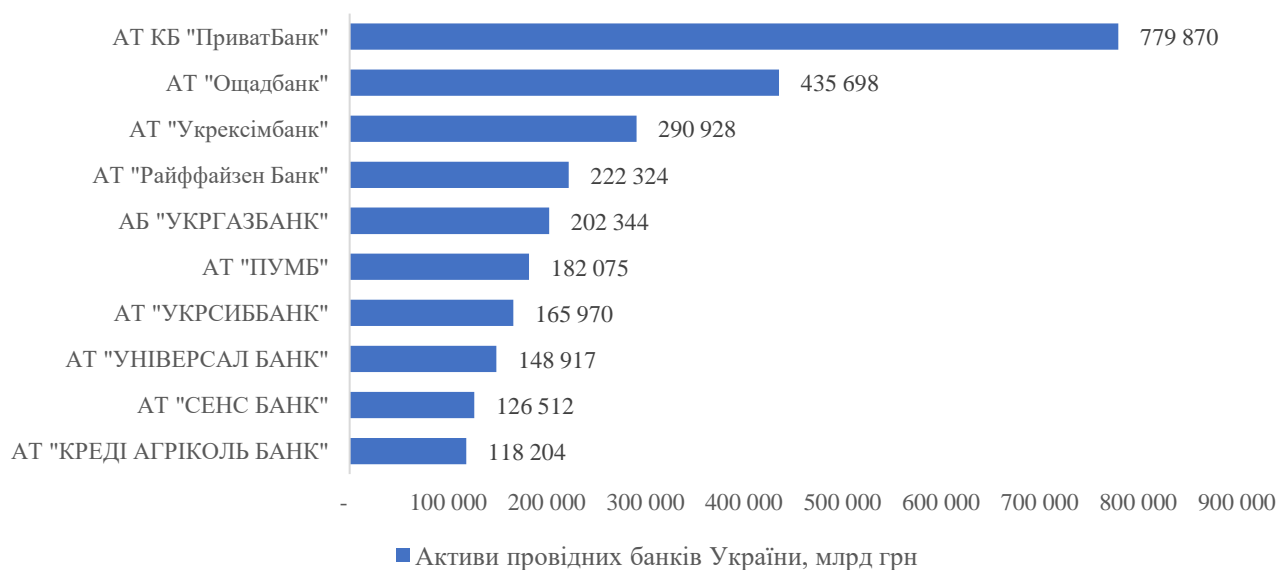
Рисунок 2.1 — Динаміка загальних активів банківської системи України та рентабельності активів у 2016–2025 роках

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Протягом аналізованого періоду банківська система України демонструвала суттєву трансформацію як у структурі активів, так і в рівні прибутковості. У 2019 році сектор досягнув піку ефективності завдяки високій операційній ефективності та низьким витратам на резерви, рівень яких був мінімальним із 2007 року [21]. Потім у 2020 році фінансова система зазнала негативного впливу коронакризи, що позначилося на прибутковості банків. Найгіршим фінансовий результат був у II кварталі під час жорстких карантинних обмежень через зниження попиту на банківські продукти та підвищених відрахувань до резервів. Поступове

відновлення економіки після карантину тривало власне до 2022 року, проте навіть після початку повномасштабного вторгнення банківський сектор демонстрував стійке зростання обсягів активів і зміг зберегти прибутковість. Збільшення активів відбулося за рахунок нарощення дохідних активів, зокрема державних облігацій, які в 2022 році займали майже чверть у структурі активів банків. Водночас високі процентні доходи забезпечили банкам рекордну операційну ефективність і це дозволило утримувати позитивний фінансовий результат у важких умовах [18]. У 2024 році високий рівень активів забезпечувався сталими припливами коштів на рахунки клієнтів та багаторівневою структурою активів. Навіть попри короткострокове зниження ліквідності на початку року, викликане значними перерахуваннями податку на прибуток і дивідендів державними банками, загальний рівень ліквідності залишався високим. Зростання активів разом зі здатністю банків акумулювати та ефективно управляти ресурсами сприяли підтриманню фінансової стабільності та збереженню прибутковості [19].

Станом на 1 березня 2025 року найбільший обсяг чистих активів було зосереджено в державному секторі. Лідером за обсягом активів став АТ КБ «ПриватБанк», обсяг чистих активів якого становив 779 млрд грн, що складають 23% від загальної суми активів банківського сектору на початок березня.

Рисунок 2.2 — Структура розподілу чистих активів провідних банків України станом на 1 березня 2025 року, млрд грн

Джерело: складено автором на основі даних [22]

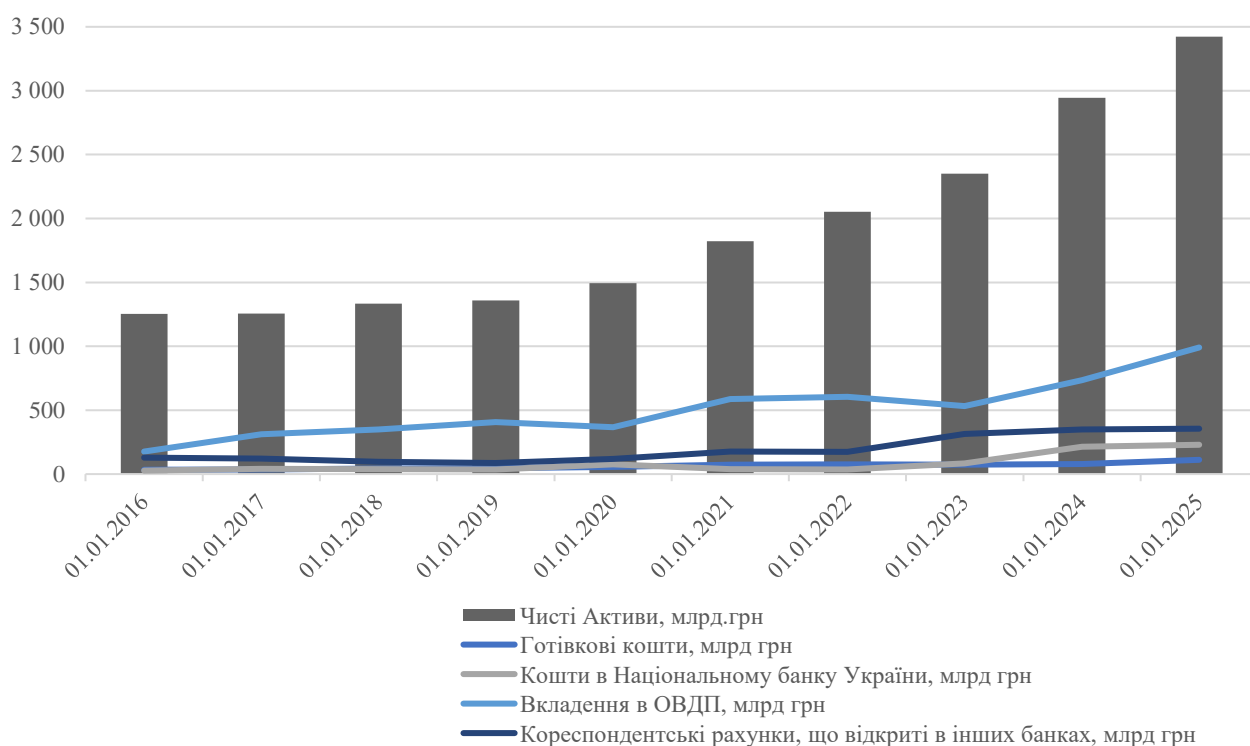
Загалом даний графік свідчить про провідну роль державних банків у фінансовій стабільності країни, але водночас вказує на потенційні ризики, пов'язані з високим рівнем концентрації.

Після аналізу загальної динаміки активів банківської системи та розподілу активів серед найбільших банків, важливо перейти до розгляду структури високоліквідних активів. Саме вони мають особливе значення для оцінки фінансової стійкості банків, адже на їх основі розраховується раніше розглянутий нормативний коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR). Спершу варто зазначити, що в Європі існує три рівні поділу ВЛА. Залежно від того до якого рівню відноситься актив існують обмеження на їхню частку в структурі високоякісних активів. Тобто банк не може мати більшу частину менш якісних активів і за рахунок них виконувати вимоги до LCR, оскільки необхідно мати мінімум грошових коштів чи інших високоякісних активів і лише потім доповнювати їх іншими, менш якісними активами.

В Україні через відсутність такої кількості фінансових інструментів як на європейському ринку існує лише один рівень ВЛА, до якого належать [23]:

- Готівкові кошти;
- Кошти, розміщені в НБУ (окрім обов'язкових резервів);
- Цінні папери такі як ОВДП та ОЗДП;
- Депозитні сертифікати НБУ;
- Цінні папери міжнародних фінансових організацій.

Також варто зазначити, що ОВДП та цінні папери міжнародних організацій враховуються за справедливою вартістю, а депозитні сертифікати НБУ за номінальною вартістю.

Рисунок 2.3 — Структура високоліквідних активів у 2016-2025 роках, млрд грн

Джерело: складено автором на основі даних [20]

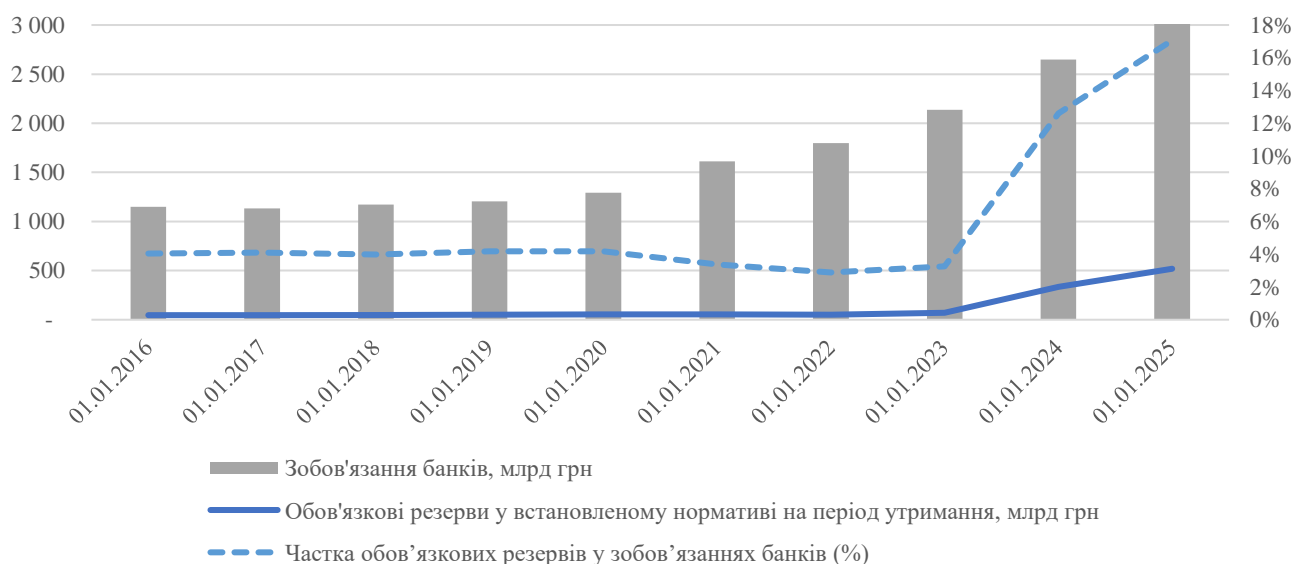
На початку досліджуваного періоду в Україні спостерігалась нестача довгострокового фондування. У 2018 році 62% зобов'язань мали залишковий строк погашення до одного місяця, що створювало розрив строковості та підвищувало ризики ліквідності й процентного ризику, адже сектор залучав більше короткострокових ресурсів, тоді як кредитування здійснювалось на довші терміни. Варто зазначити, що фондування здебільшого базувалося на коштах на поточних рахунках фізичних осіб і бізнесу, частка яких продовжувала зростати. Основним джерелом приросту коштів населення стали безготівкові зарплатні й соціальні виплати, а також готівкові зарахування, що мали обмежену стабільність у кризових умовах. Для зниження ризиків ліквідності Національний банк у грудні 2018 року власне і запровадив раніше розглянутий норматив LCR, який почав зобов'язувати банки підтримувати достатній обсяг високоліквідних активів для покриття можливих чистих відпливів коштів у стресовий період. Тоді ж було оголошено про

впровадження нормативу NSFR із 2020 року для стимулювання залучення довгострокового фондування [24].

На жаль, у 2019 тенденція до зростання коштів клієнтів у структурі фондування збільшувалась, а строкові депозити зростали навпаки повільніше. Проте, рівень високоліквідних активів все одно залишався достатнім для покриття потенційних відпливів коштів і більшість банків виконували норматив LCR навіть із суттєвим запасом. Внаслідок успішного виконання нормативу НБУ у грудні 2019 року ухвалив рішення про підвищення мінімального рівня нормативу LCR вже із 90% до 100%. Також цікавим є те, що з метою прискорення процесу дедоларизації банківського сектору було змінено підходи до обов'язкового резервування за яким норматив для валютних депозитів було підвищено, тоді як для гривневих депозитів його навпаки обнулили [21].

Загалом у структурі високоліквідних активів, як видно з рисунку 2.3, домінують вкладення в ОВДП. Починаючи з 2020 року, обсяги цих вкладень суттєво зросли, проте готівкові кошти залишалися досить стабільною складовою ВЛА протягом усього періоду. Разом з цим, вже у 2022 році банківський сектор зміг навпаки накопичити значний надлишок ліквідності. Тому НБУ з січня 2023 року запровадив підвищення нормативу щодо розміру обов'язкових резервів за яким для валютних коштів його збільшили до 15%, а для коштів у національній валюті, норматив за якими, як вже раніше зазначалось, був обнулений ще у 2019 році, встановлений на рівні 5%. Варто зазначити, що частково виконувати ці вимоги дозволялося через утримання ОВДП на коррахунку в НБУ. І як зазначав Національний банк у Звіті про стабільність за грудень 2022 року таке підвищення резервів загалом не передбачало повністю прибирання надлишкової ліквідності, проте було направлено на активніше управління банками фондування та збільшення строкових коштів. [18]. Згідно з рисунком 2.3, у цей період також спостерігалось суттєве зростання обсягів коштів на коррахунках в інших банках та НБУ, що власне і відображає адаптацію до нових регуляторних вимог. Станом на 1 січня 2025 року ВЛА займають 49% від обсягу чистих активів і загалом на рисунку 2.3 спостерігається щорічне збільшення частки ВЛА.

Також з важливого для ліквідності банків у 2024 році стала сплата, як зазначає НБУ, рекордної суми податку на прибуток до бюджету, що на початку року суттєво вплинуло на ліквідність системи і що так само вплине на ліквідність 2025 року, оскільки в цьому році банки сплачують податок на прибуток за підвищеною ставкою – 50%. Збільшилась у 2024 року і частка обов'язкових резервів, що змушує банки як вже згадувалось, активніше залучати строкові вклади та за рахунок цього пропонувати населенню більш вигідніші ставки за депозитами. Але також важливо зазначити, що підвищення обов'язкових резервів власне збільшує ризик ліквідності, оскільки це знерухомлює кошти на рахунках в НБУ, які банки могли б вільно розміщувати в будь-які активи або використовувати їх за необхідності для повернення депозитів [19].

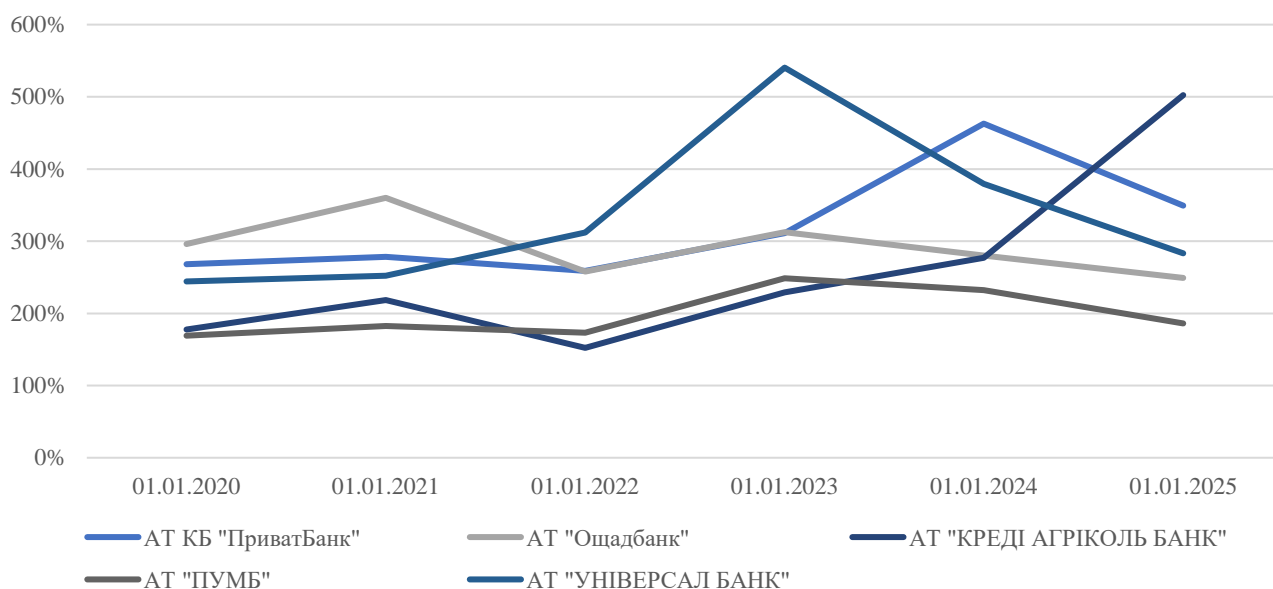

Рисунок 2.4 — Динаміка зобов'язань банків та обов'язкових резервів у 2016–2025 роках

Джерело: розрахунки автора на основі даних [20, 25]

На рисунку 2.4 продемонстровано динаміку загального обсягу зобов'язань банківської системи, нормативу обов'язкових резервів, а також частки обов'язкових резервів у зобов'язаннях банків протягом 2016–2025 років. До 2022 року обсяг обов'язкових резервів залишався відносно низьким, на рівні 46–55 млрд грн, що власне і відповідало політиці низького резервування з боку Національного банку, як було розглянуто раніше. Відповідно й частка цих резервів у загальній сумі зобов'язань банків трималась на рівні близько 4%. Проте підвищення з 2023 року

нормативу обов'язкового резервування збільшило частку резервів у зобов'язаннях банків з 4% до 13% на 1 січня 2024 та до 17% станом на 1 січня 2025.

Рисунок 2.5 — Динаміка коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами ($LCR_{ВВ}$) системно важливих банків у 2020–2025 роках, %

Джерело: складено автором на основі даних [26]

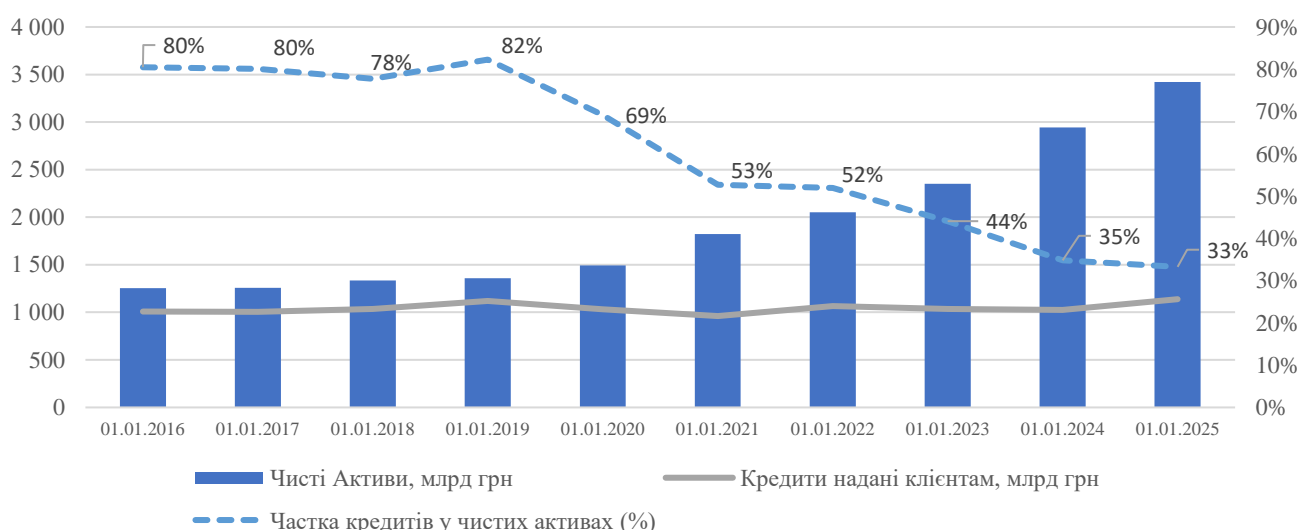
На рисунку 2.5 представлено динаміку $LCR_{ВВ}$ і як видно з даних, протягом усього періоду банки підтримували значення показника суттєво вище нормативного мінімуму у 100%, що власне свідчить про наявність достатнього запасу високоліквідних активів для покриття потенційного короткострокового відтоку коштів та відсутність ризику ліквідності. Також можна прослідкувати, що після вже розглянутого підвищення нормативів обов'язкового резервування з січня 2023 року, більша частина розглянутих банків продемонструвала суттєве зростання значень $LCR_{ВВ}$. Найбільше зростання показника було у АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», оскільки коефіцієнт зріс аж до 502% у 2025 році. У АТ КБ «ПриватБанк» та АТ «ПУМБ» пік значень припадав на 2023–2024 роки, а динаміка у АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» та АТ «Ощадбанк» залишалась відносно стабільною.

Проведений аналіз ліквідності банківської системи та можливих ризиків показав, що незважаючи на кризові явища впродовж 2016-2024 років український

банківський сектор продовжував демонструвати загальну гнучкість та здатність підтримувати фінансову стійкість. Впродовж усього періоду банки забезпечували виконання нормативу LCR із суттєвим запасом. Структура високоліквідних активів змінювалась внаслідок збільшення вкладень в ОВДП та коштів в Національному банку. Починаючи з 2023 року, підвищення нормативів обов'язкового резервування призвело до суттєвого відповідного зростання обсягу резервів та їх частки у зобов'язаннях банків. Таке збільшення вимог до обов'язкових резервів разом із рекордною сумою сплаченого податку на прибуток створювало додаткове навантаження на ліквідність у 2024 році, проте незважаючи на всі зміни банківська система не мала підвищеного ризику ліквідності впродовж всього періоду.

2.2 Аналіз кредитного ризику банківської системи України

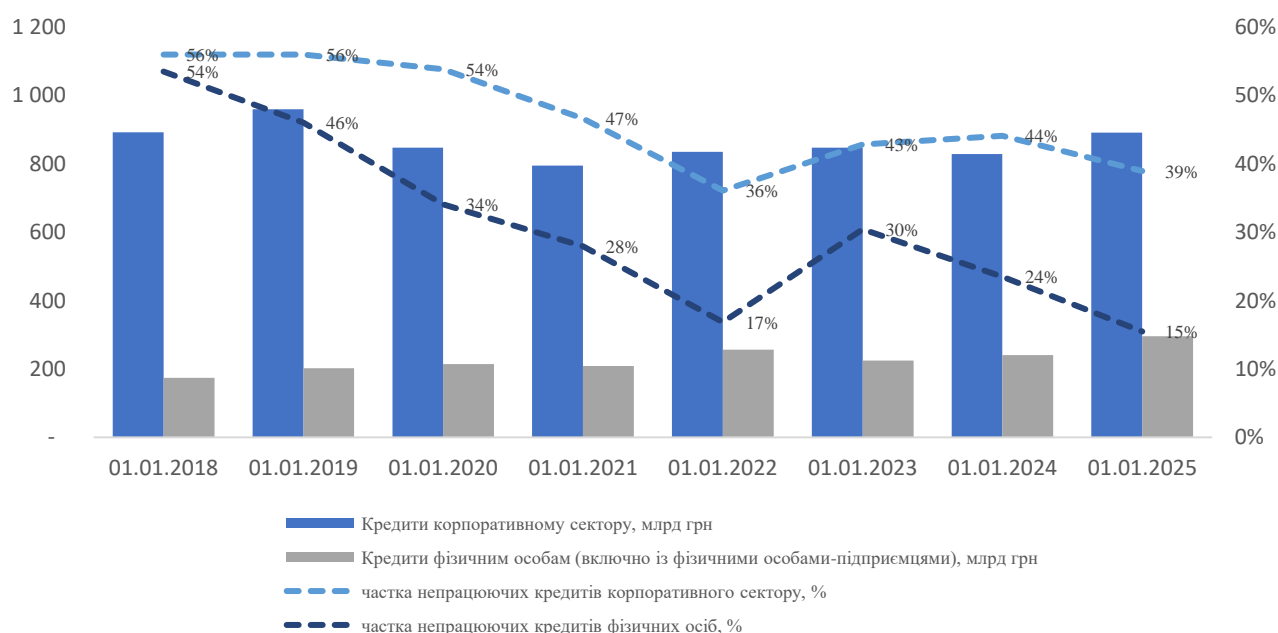
Як вже було зазначено у теоретичній частині, кредитний ризик є одним із ключових банківських ризиків, що суттєво впливає на фінансову стійкість як окремих банків так і всієї банківської системи. Для детального огляду кредитного ризику варто перш за все розпочати з аналізу обсягу кредитування та його співвідношення до величини чистих активів.

Рисунок 2.6 — Кредити в структурі чистих активів банків України у період з 2016 по 2025 рік

Джерело: розрахунки автора на основі даних [20]

На рисунку 2.6 спостерігається вже раніше розглянуте зростання чистих активів, проте цікавим є відносна стабільність обсягу виданих кредитів. Частка кредитів у структурі чистих активів знижувалась, що власне свідчить про поступове зменшення ролі кредитування у формуванні активів банків. І така динаміка є логічним підтвердженням змін, розглянутих раніше, адже в межах аналізу банківської ліквідності було виявлено посилення ролі високоліквідних і безризикових інструментів у структурі активів, зокрема вкладень в ОВДП та депозитні сертифікати Національного Банку. Тож у поєднанні з низьким попитом на кредити з боку бізнесу та населення після подій 2014 року, а також дією розглянутих раніше регуляторних, це і посприяло суттєвій зміні у кредитній функції банків.

Рисунок 2.7 — Структура кредитного портфеля та динаміка рівня непрацюючих кредитів за категоріями позичальників у 2018–2025 роках

Джерело: складено автором на основі даних [27]

Рисунок 2.7 дозволяє детальніше оцінити зміни у кредитній діяльності банківського сектору. Протягом усього періоду основну частку кредитного портфеля формували позики, надані бізнесу і їх обсяг зазнавав суттєвих коливань. У 2020 році спостерігалось помітне скорочення корпоративного портфеля, що було спричинене погіршенням загальної макроекономічної ситуації внаслідок

коронакризи. Вже у 2021 році відбулось збільшення кредитування фізичних осіб. Відповідно до Звіту про стабільність за грудень 2021 року таке зростання пов'язане з перш за все збільшенням попиту з боку населення, високою дохідністю у споживчому сегменті та зниження ставок за іпотекою. Також незважаючи на те, що частка кредитів фізичним особам у активах залишалася все одно невеликою, саме цей сегмент забезпечував найбільшу частину процентних доходів банків [28].

У 2024 році за даними НБУ обсяг кредитування суб'єктів господарювання у гривні поступово відновився до довоєнного рівня, а його річні темпи зростання сягнули 12%. Зростання попиту на кредитні ресурси переважно фіксувалося в секторі малих та середніх підприємств [19].

Рисунок 2.8 — Динаміка обсягу та частки непрацюючих кредитів (NPL) у банківській системі України у 2016–2025 роках

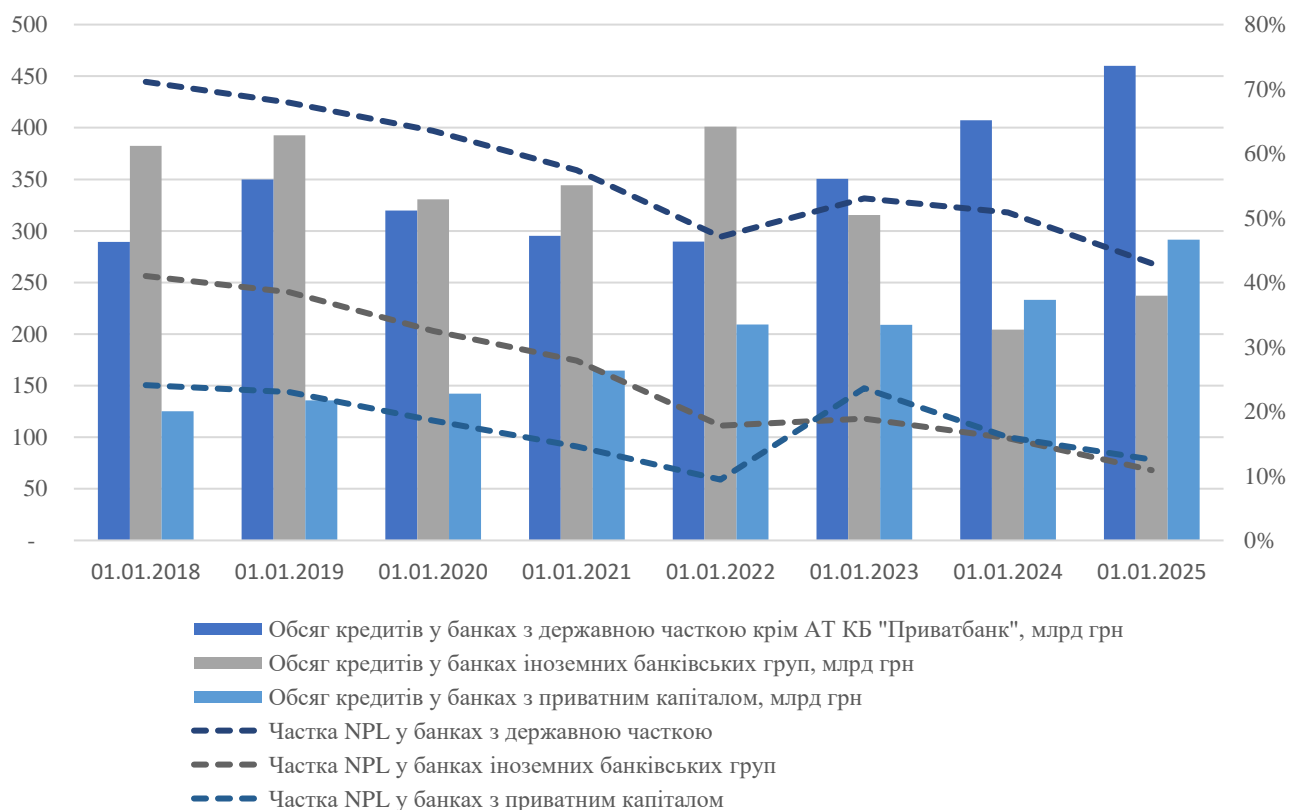
Джерело: розрахунки автора на основі даних [20, 27]

Починаючи з 2017 року, у структурі проблемної заборгованості відбулися суттєві зміни, що були зумовлені впровадженням Постанови НБУ №351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями». Як видно з рисунку 2.8, у 2017 році відбулось суттєве зростання частки NPL до 57%, проте таке високе значення частки насправді пов'язано не стільки з погіршенням якості самого портфеля, скільки насправді із запровадженням нових підходів до оцінки кредитного ризику.

Деякі особливості даної постанови розглядались в першому розділі, проте в контексті непрацюючих кредитів варто зазначити, що нові вимоги базувались на оцінці фінансового стану позичальника, а також на визнанні факту настання дефолту навіть без прострочення.

Застосування нових підходів дозволило банкам детальніше відобразити накопичені ризики, що власне і спричинило різке зростання обсягу та частки проблемної заборгованості, яке й спостерігається на рисунку у 2017–2018 роках. Далі частка NPL поступово скорочувалася внаслідок зростання обсягів нового роздрібного кредитування, а також активізації процесів списання непрацюючих активів. Варто зазначити, що це відбувалось здебільшого у приватних і іноземних банках. Державний сектор продовжував бути джерелом основної частки проблемного портфеля. Відображене на графіку зниження частки NPL до 32% станом на 2022 рік стало результатом реалізації відповідних стратегій очищення портфелів [18].

Початок повномасштабного вторгнення став причиною для нового зростання обсягів NPL. Як видно з графіка, станом на 1 січня 2023 року частка непрацюючих кредитів знову зросла вже до 42% і важливо зазначити, що більше третини з них виникли внаслідок знищення або втрати активів, а також з погіршенням фінансового стану самих позичальників. Поступове зниження частки NPL у 2024–2025 роках показує загалом стабілізацію економічної ситуації та ефективність впроваджених механізмів управління проблемними активами.

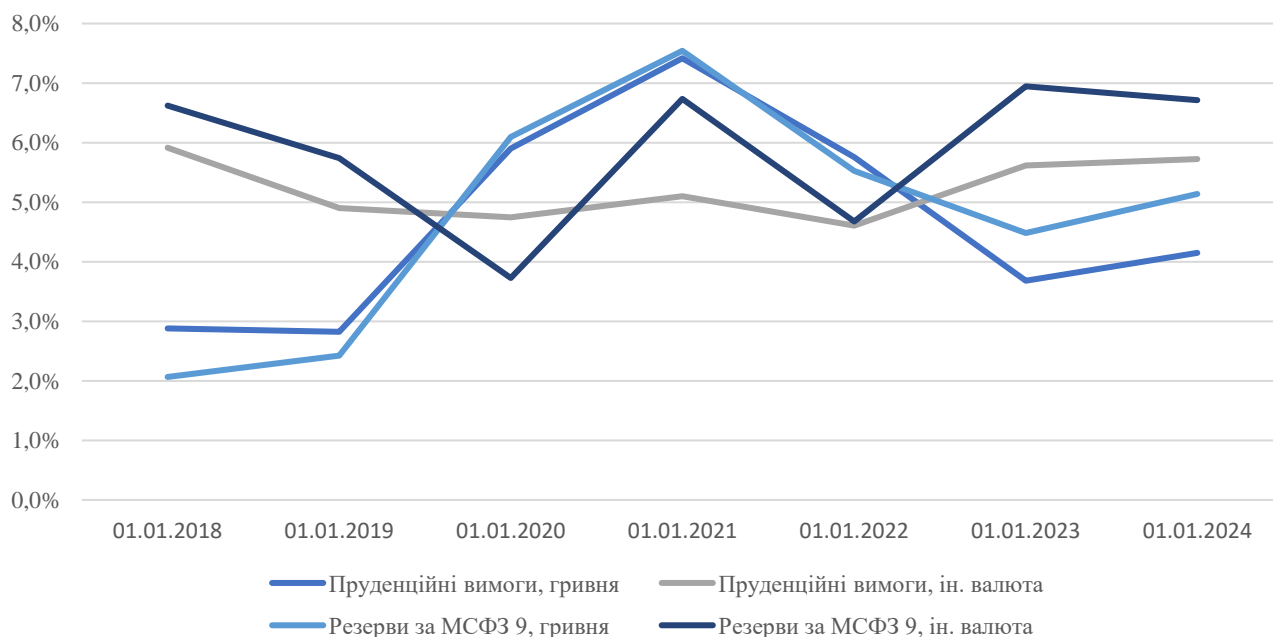
Рисунок 2.9 — Динаміка обсягів кредитування та частки непрацюючих кредитів за групами банків у 2018–2025 роках

Джерело: складено автором на основі даних [27]

З 2018 року до початку 2025 частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі України демонструвала суттєві відмінності залежно від форми власності банків. Найвищий рівень NPL спостерігався в державних банках, де навіть в період поступового зниження він залишався суттєво вищим за загальний. Таку структуру у державних банках пояснює значна частка застарілого проблемного портфеля, сформованого ще до 2015 року, який тривалий час не був врегульований. Лише після поступового затвердження банками індивідуальних стратегій роботи з проблемною заборгованістю у 2020 році почали застосовуватись системні заходи такі як масштабне списання, реструктуризація та стягнення заставного майна. Це дозволило державним банкам розпочати поступове очищення балансів, проте вони все ще залишалися лідерами за рівнем проблемної заборгованості.

Що стосується банків іноземних банківських груп, то рівень NPL, як видно з рисунку 2.9, в них протягом усього періоду залишався найнижчим. Навіть у період зовнішніх шоків, зокрема у 2020 та 2022 роках, іноземні банки зберігали порівняно стабільну якість портфеля, що свідчить про вищу ефективність внутрішніх процедур управління ризиками.

Варто зазначити, що приватні та іноземні банки активніше використовували такі інструменти як добровільне врегулювання, продаж права вимоги та фінансову реструктуризацію, що забезпечувало ефективніше очищення їхніх балансів. Це дозволяє краще зрозуміти тенденцію до зниження частки NPL цих банків на рисунку 2.9. На противагу цим методам державні банки зосереджувались на списанні за рахунок резервів, а також на набутті у власність майна, що насправді є менш гнучкими підходами з погляду управління ризиками. Це власне частково може пояснити повільніші темпи зменшення частки проблемних кредитів у держсекторі, навіть попри домінування за обсягами кредитування [21].

Рисунок 2.10 — Рівень покриття працюючих кредитів за пруденційними вимогами та МСФЗ 9 у розрізі валют в період з 2018 по 2024 роки

Джерело: складено автором на основі даних [29]

В першому теоретичному розділі було розглянуто ключові підходи до оцінки кредитного ризику за МСФЗ 9 та Положенням №351 і тепер в варто зосередитись

на формуванні резервів як елементі управління банківськими ризиками, адже саме обсяг сформованих резервів, особливо під працюючі кредити, є важливим показником якості моделей оцінювання та очікувань банків щодо майбутніх втрат. Запровадження стандарту МСФЗ 9 з 1 січня 2018 року поклало початок переходу до нового принципу формування резервів вже не за фактом настання дефолту, а з урахуванням очікуваних кредитних збитків. Тобто це означає, що навіть за відсутності прострочення банк зобов'язаний оцінювати ймовірність майбутнього погіршення фінансового стану позичальника і закладати на це відповідні резерви.

Особливістю резервування за МСФЗ є оцінка резервів залежно від макроекономічних прогнозів, валютних ризиків та профілю клієнта. Формується також сценарний підхід, де банк повинен враховувати не лише базовий, але й альтернативні сценарії розвитку економіки з відповідною вагою кожного з них.

На рисунку 2.10 відображено рівень покриття працюючих кредитів резервами за пруденційними вимогами НБУ та за МСФЗ 9 у розрізі гривневих і валютних кредитів у 2018–2024 роках. Протягом перших років можна спостерігати поступове зростання рівня резервування, особливо за МСФЗ 9, що відображало адаптацію банків до нового підходу. Проте вже у 2022 році, навіть незважаючи на вплив повномасштабного вторгнення, рівень резервування працюючих кредитів знизився. У звіті НБУ за грудень 2022 прямо зазначалося, що така ситуація може свідчити або про обмежену чутливість моделей, або про надмірний оптимізм банківських очікувань щодо втрат. При цьому покриття за гривневими кредитами навіть знизилось, тоді як за валютними лише трохи зросло [18].

Проте вже у 2024 році, рівень покриття резервами знову трохи знизився. Така динаміка пояснюється відсутністю суттєвих дефолтів, високою якістю портфеля, а також прибутковістю сектору, яка дозволяє покривати потенційні ризики без суттєвого навантаження на баланс. Загальні втрати від резервування бізнес-кредитів, як зазначено у звіті, залишаються близькими до 15% чистого корпоративного портфеля [19].

Тобто можна стверджувати, що динаміка резервування свідчить не лише про оцінку ризиків банками, але й про певну еволюцію підходів до побудови моделей,

адаптацію до нових стандартів звітності та намагання балансувати в умовах високої невизначеності.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна зробити висновок, що структура та динаміка кредитного портфеля банківської системи за досліджуваний період зазнали суттєвих змін. Частка кредитів у чистих активах банків поступово скорочувалася, що свідчить про переорієнтацію банків на менш ризиковані активи, переважно у формі вкладень у державні цінні папери та інструменти НБУ. Варто зауважити, що якість кредитного портфеля покращувалася завдяки реалізації заходів з управління проблемною заборгованістю. Поступове скорочення частки непрацюючих кредитів зумовлювалося списанням безнадійних активів, особливо в державному секторі. Разом з цим, динаміка частки NPL у розрізі банківських груп підтверджує наявність суттєвих відмінностей у підходах до управління кредитним ризиком, адже як було виявлено, державні банки протягом тривалого часу зберігали найвищі показники проблемної заборгованості, тоді як приватні та іноземні банки демонстрували ефективніші результати в частині реструктуризації та врегулювання. В межах досліджуваного періоду важливого значення набули нові підходи до формування резервів за працюючими кредитами і як показує аналіз, упродовж останніх років банки демонстрували обмежене зростання обсягів резервування, навіть за умов воєнного ризику та зростання економічної невизначеності. Таким чином, динаміка показників кредитного ризику свідчить про послідовне вдосконалення системи оцінки та управління ризиками в банківському секторі. Водночас зберігається необхідність подальшого розвитку внутрішнього регулювання банків та забезпечення потрібного рівня покриття можливих втрат.

2.3 Напрями майбутніх змін у регулюванні банківських ризиків

У червні 2024 року Рада з фінансової стабільності ухвалила Стратегію з розвитку кредитування, метою якої є збільшення доступу до фінансових ресурсів сфери, що задіяні до розвитку економіки та оборони країни. В межах досягнення цієї цілі важливе місце займає оновлення підходу до оцінки кредитного ризику.

Національний банк має переглянути підходи до оцінки кредитного ризику, а саме в частині проєктного фінансування. Нові механізми будуть адаптовані до поточних умов, з урахуванням потреб пріоритетних галузей. Паралельно будуть вводиться певні перехідні норми до капітальних вимог, щоб зберегти кредитну активність банків без шкоди для стійкості системи [30].

Цікавим і важливим інструментом зниження ризиків мало стати розширення доступу фінансових установ до державних реєстрів з третього кварталу 2024 року. Тоді ж було заплановано реалізувати технологічну модель обміну даними з держателями реєстрів, а також оновлено склад доступної інформації. Кредитний реєстр НБУ також відповідно до Стратегії зазнає змін, адже заплановано знизити поріг суми боргу для звітності та забезпечити наявність даних відповідно до МСФЗ. Також система бюро кредитних історій має забезпечити глибше покриття сектору малого та середнього бізнесу, що зможе зменшити кредитні ризики під час кредитування цих секторів. Планується впровадження законодавчих змін для захисту прав кредиторів і спрощення процедур стягнення. Варто відзначити скорочення строків, розширення інструментів, зменшення юридичних ризиків, а також формування ефективного механізму вирішення спорів між фінансовими установами та споживачами послуг.

У частині непрацюючих кредитів передбачено актуалізувати визначення NPL із європейськими стандартами, оновити стратегії роботи з NPL, розвинути ринок проблемних активів і вдосконалити процедури банкрутства. Особлива увага планується приділяти новим механізмам часткового списання чи реструктуризації боргів пов'язаних із війною. Також будуть введені єдині підходи до оцінки застав, запроваджено спеціальні вимоги для вилучених активів та створено системи для порівняльного аналізу вартості.

Очікуваним результатом від реалізації стратегії є відновлення довіри до кредитування, зниження ризиків у системі та підвищення ролі фінансових установ у розвитку економіки [30].

Наступним важливим напрямом розвитку є впровадження влітку 2024 року процесу ІЛААР, тобто внутрішньої оцінки достатності ліквідності, який зможе

забезпечити більш комплексний підхід до управління ліквідністю [31]. Банки будуть зобов'язані не лише підтримувати встановлені нормативи, але й самостійно проводити оцінку своєї спроможності своєчасно виконувати зобов'язання за різних сценаріїв. ІЛААР стане невід'ємною частиною системи внутрішнього управління ризиками та буде враховувати специфіку бізнес-моделі, розмір та складність операцій. До кінця 2024 року банки та банківські групи повинні були розробити відповідні внутрішні документи, а подавати перші звіти вже у 2025 році. Це є дуже важливим нововведенням, що дозволить регулятору отримувати більш глибоку інформацію про індивідуальні ризики установ та відповідність їх внутрішніх систем управління ліквідністю викликам періодів.

Крім того, в частині кредитного ризику продовжується вдосконалення нормативів капіталу. Також будуть оновлюватись вимоги до консолідованої звітності банківських груп, що також посилить контроль за якістю управління ризиками на груповому рівні, особливо щодо внутрішньогрупових операцій, кредитного концентрування та прозорості джерел фінансування [31].

Варто узагальнити, що у комплексі ці зміни сприятимуть дуже вдалому посиленню фінансової стійкості, кращому моніторингу ризиків і відповідності національного банківського регулювання європейським стандартам, що є дуже важливим на шляху до європейської інтеграції.

Отже, здійснений аналіз дозволяє дійти висновку, що кредитний ризик та ризик ліквідності досить обґрунтовано залишаються ключовими елементами фінансової стабільності банківської системи України. У контексті кредитного ризику було виявлено, що навіть попри макроекономічні шоки та наслідки повномасштабної війни, банки змогли запобігти різкому погіршенню якості активів завдяки застосуванню нових підходів до реструктуризації боргів та розвитку нових методів оцінки ризику. Водночас структурні зрушення у кредитному портфелі свідчать про поступову зміну пріоритетів банків на користь менш ризикових напрямів інвестування, що, з одного боку, знижує рівень ризиків, але з іншого стримує розвиток повноцінної кредитної функції.

Ризик ліквідності, у свою чергу, залишався здебільшого контрольованим, а у певні періоди ліквідність була навіть надлишковою. Це стало можливим завдяки зростанню довіри вкладників, наявності значного запасу високоліквідних активів та активному використанню безризикових інструментів, насамперед ОВДП та депозитних сертифікатів НБУ. Проте, як було розглянуто, коротка структура фондування продовжує залишатися одним із джерел потенційних загроз, зважаючи на високу частку коштів на поточних рахунках. Запровадження нормативів LCR було досить логічним рішенням на потребу стимулювання банків до більш якісного управління строковістю активів і пасивів. Окрему увагу упродовж аналізованого періоду приділено формуванню резервів під кредитні ризики. Застосування МСФЗ 9 дало змогу зробити цю практику більш чутливою до макроекономічних змін і забезпечити гнучке реагування на зростання ризиків у кризові періоди. Проте, незважаючи на активний розвиток у регулюванні та управлінні основними банківськими ризиками, все одно ще існують виклики, які потребують подальших заходів як з боку самих банків, так і на рівні регуляторної політики.

У цьому контексті важливо, щоб стратегічні цілі, зокрема макропруденційної політики, і надалі формувалися для підтримки кредитної активності, зміцнення довгострокового фондування та подальшого розвитку інструментів управління ризиками, які будуть адаптовані до поточних викликів фінансової системи України.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ МОЖЛИВИХ РИЗИКІВ

3.1 Моделювання кредитного ризику в Україні

Попередній огляд наукових досліджень показав значний вплив на оцінку кредитного ризику як макроекономічних, так і банківських показників, що було особливо помітно в дослідженнях з порівнянням країн із різним рівнем економічного розвитку. Дослідники звертали увагу на необхідності комплексного підходу до урахування особливостей цих факторів, а також на динаміці їхнього впливу у часі.

Далі аналіз динаміки кредитного ризику та ризику ліквідності в Україні показав застосований системний підхід до трансформації управління ризиками, що зумовлюється власне як макроекономічними чинниками, які є завжди актуальними й проблемними для України, так і характеристиками самої банківської системи.

В контексті України особливо актуальним є врахування макроекономічної нестабільності, яка значною мірою зумовлює зміну рівня ризику в банківській системі. Проте, з іншого боку, найважливішу роль відіграють внутрішні показники банків, що прямо впливають на рівень кредитного ризику. Саме тому виникла необхідність побудови моделі, яка б одночасно враховувала як зовнішній, так і внутрішні чинники ризику.

Для моделювання було створено регресійну модель панельних даних, яка охоплює показники 15 системно важливих банків в період з жовтня 2020 року по лютий 2025 року. Важливо зазначити, що перелік системно важливих банків сформовано станом на 1 березня 2025 року [32].

Метою створення моделі є дослідження впливу на частку непрацюючих кредитів у портфелі банку таких показників як обсяг кредитного портфелю, рентабельність капіталу, ліквідність банку, норматив достатності капіталу, частка

непрацюючих кредитів у портфелі банку попереднього періоду, а також безробіття в Україні.

Відповідні характеристики змінних наведено нижче:

- **Частка непрацюючих кредитів в портфелі банку, % (NPL_PORTFOLIO)** – показники частки непрацюючих кредитів за кожним банком в період з 01.10.2020 по 01.02.2025 [33]
- **Обсяг кредитного портфелю, % (LOANS_Y_Y)** – показники обсягу кредитного портфелю за кожним банком до місяця попереднього року в період з 01.10.2020 по 01.02.2025 [33]
- **Рентабельність капіталу, % (ROE)** – показник розрахований як відношення прибутку банку після оподаткування до суми його власного капіталу в період з 01.10.2020 по 01.02.2025 [34]
- **Ліквідність банку, % (LIQUITY)** – показник розрахований як відношення суми таких високоліквідних активів банку як грошові кошти та їх еквіваленти, кошти розміщені в НБУ, кошти розміщені в інших банках до суми усіх зобов'язань банку в період з 01.10.2020 по 01.02.2025 [34]
- **Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу, % (CAAP)** – показник нормативу Н2 для кожного банку в період з 01.10.2020 по 01.02.2025 [35]
- **Безробіття, % (UNEMPLOYED_Y_Y)** – показник зареєстрованого безробіття до місяця попереднього року в період з 01.10.2020 по 01.02.2025 [36]

Також було сформовано гіпотези для перевірки впливу зазначених показників за допомогою побудованої моделі:

- **Банківський фактор: частка непрацюючих кредитів в портфелі банку попереднього періоду.** Частка непрацюючих кредитів поточного періоду має пряму залежність від показників попереднього періоду. Дана гіпотеза була сформована на основі попередньо проведеного аналізу кредитного ризику в Україні, де детально розглядалась проблема реструктуризації та врегулювання кредитів. В аналітичній частині зазначалось, що незважаючи

на запроваджені заходи з очистки балансів висока частка проблемних кредитів все ще займала портфель банків. Саме це і стало основою гіпотези щодо прямої залежності частки NPL поточного рівня від попереднього.

- **Банківський фактор: обсяг кредитного портфелю.** Збільшення обсягу кредитного портфелю збільшує рівень кредитного ризику банку. Розширення кредитного портфелю може супроводжуватись послабленням оцінки позичальників, оскільки банки можуть охоплювати ризикованіші галузі або менш надійних клієнтів. Саме це може призводити до збільшення частки непрацюючих кредитів.
- **Банківський фактор: рентабельність капіталу.** Оскільки розрахований показник ROE визначає прибутковість банків, можна припустити обернений зв'язок з часткою NPL, оскільки чим більші прибутки отримує банк, тим меншу частку проблемних кредитів він матиме на балансі. Це пов'язано з тим, що для забезпечення високого рівня рентабельності, банки будуть використовувати більш обережну і менш ризиковану кредитну політику для збереження фінансової стабільності.
- **Банківський фактор: ліквідність банку.** Оскільки модель передбачає оцінку системно важливих банків, всі вони мають достатній рівень ліквідності. Тому припускається, що банки з достатнім рівнем ліквідності мають обернений зв'язок з обсягом NPL. Також варто зазначити, що достатній рівень ліквідності дає більше інших доступних ресурсів вкладання коштів, що дає змогу зменшити потребу в ризикованому кредитуванні.
- **Банківський фактор: норматив достатності регулятивного капіталу.** Високий рівень капіталізації банку зменшує частку непрацюючих кредитів. Припущення формується на тому, що задля дотримання належного рівня встановленого НБУ нормативу і зважаючи на те, що даний норматив вказує на розмір регулятивного капіталу для покриття можливих ризиків, банки будуть кредитувати обачливо та мати на меті знижувати кредитний ризик для підтримки потрібного рівня капіталу.

- **Макроекономічний фактор: безробіття.** Зважаючи на великий відсоток обсягу кредитування фізичних осіб в загальному портфелі банків, варто зробити сформувані гіпотезу щодо прямого впливу рівня безробіття на частку NPL. Рівень безробіття безпосередньо впливає на платоспроможність населення, що може збільшувати ризик як і затримки кредитних платежів, так і зовсім зростання частки NPL.

Розглянуті показники було згруповано в датасет та на його основі побудовано регресійну модель панельних даних. Результати побудованої моделі наведено нижче:

Dependent Variable: NPL_PORTFOLIO

Method: Panel Least Squares

Date: 05/20/25 Time: 15:45

Sample: 2020M10 2025M02

Periods included: 50

Cross-sections included: 15

Total panel (unbalanced) observations: 395

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.030506	0.005583	5.463946	0.0000
NPL_PORTFOLIO(-1)	0.962345	0.008631	111.4984	0.0000
LOANS_Y_Y(-2)	-0.008870	0.003238	-2.739776	0.0064
LIQUITY(-6)	-0.004893	0.001571	-3.114686	0.0020
CAAP(-7)	-0.019079	0.007662	-2.490120	0.0132
ROE(-3)	-0.006820	0.003368	-2.024619	0.0436
UNEEMPLOYED_Y_Y(-4)	-0.004417	0.001291	-3.420092	0.0007

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

R-squared	0.997839	Mean dependent var	0.195519
Adjusted R-squared	0.997723	S.D. dependent var	0.175282
S.E. of regression	0.008363	Akaike info criterion	-6.678229
Sum squared resid	0.026159	Schwarz criterion	-6.466694
Log likelihood	1339.950	Hannan-Quinn criter.	-6.594417
F-statistic	8634.684	Durbin-Watson stat	2.039584
Prob(F-statistic)	0.000000		

Рисунок 3.1 — Результати оцінки регресійної панельної моделі

Джерело: власні розрахунки автора

Отримавши та проаналізувавши результати оцінки обраних факторів на обсяг непрацюючих кредитів в загальному портфелі банків регресійне рівняння необхідно визначити так:

$$\begin{aligned} \text{NPL\_PORTFOLIO} = & 0,03 + 0,962 * \text{NPL\_PORTFOLIO}(-1) - 0,009 * \text{LOANS\_Y\_Y}(-2) \\ & - 0,005 * \text{LIQUITY}(-6) - 0,02 * \text{CAAP}(-7) - 0,007 * \text{ROE}(-3) - \\ & 0,004 * \text{UNEMPLOYED\_Y\_Y}(-4) \end{aligned}$$

Оцінка моделі показала високий рівень пояснюваності, оскільки коефіцієнт детермінації склав 99%. Тобто зміна на 99% залежної змінної можна пояснити впливом включених до моделі незалежних банківських та макроекономічних факторів. Також аналіз отриманих значень p-value при рівні значущості 5% підтвердив, що всі змінні, включені до моделі, є статистично значущими. Це свідчить про наявність істотного впливу кожного з факторів на зміну частки непрацюючих кредитів у банківському портфелі. Деталізований аналіз побудованої моделі наведено у Додатку А.

Далі на основі сформованого рівняння варто далі провести інтерпретацію впливу кожного фактору за зміну частки непрацюючих кредитів в портфелі банку.

Перш за все варто почати з впливу показника обсягу NPL попереднього періоду. Отримані результати вказують на підтвердження припущення про прямий зв'язок змінних і визначають, що поточний рівень непрацюючих кредитів на 96% залежить від попереднього рівня. Такі висновки вкотре підтверджують проблему накопичення проблемної заборгованості. І варто зазначити, що навіть враховуючи запроваджені нові методи списання та реструктуризації непрацюючих кредитів така ситуація може бути зумовлена такими факторами як загалом складність та тривалість процедури, а також можливою мотивацією банків відкладати офіційне визнання кредитів непрацюючими, щоб уникнути необхідності формування резервів, що будуть негативно впливає на прибуток і капітал. Таким чином, високий рівень залежності NPL від попередніх значень відображає особливість функціонування банківської системи.

Наступним фактором є обсяг загального портфелю банків. Згідно з результатами збільшення обсягу портфелю зменшує частку NPL на 0,9% з часовим лагом 2 місяці. Тобто результати оцінки відхилили гіпотезу про прямий вплив обсягу портфелю на частку NPL. І такий результат можна аргументувати тим, що активізація кредитування може здійснюватись банком переважно за рахунок надійних позичальників.

Оцінка моделі підтвердила гіпотезу про обернений вплив ліквідності банків. Збільшення ліквідності і високоліквідних активів на основі яких були порашовані показники для кожного банку зменшує частку NPL на 0,5% з часовим лагом 6 місяців. Також варто зазначити, що банки з вищим рівнем ліквідності мають кращу здатність оперативно реагувати на ризики, пов'язані з погіршенням якості кредитного портфеля, а також більше можливостей для покриття потенційних втрат. Проте з іншого боку висока ліквідність також може вказувати на певну консервативність бізнес-моделі банку, за якою банк використовує менш активні підходи до кредитування та управління ризиками, що в свою чергу і зменшує ймовірність накопичення цих проблемних кредитів.

Наступною підтвердженою гіпотезою є достатність капіталу. Збільшення достатності регулятивного капіталу викликає скорочення частки NPL на 0,2% з часовим лагом 7 місяців. Як вже було зазначено, банки з вищим рівнем капіталізації зазвичай дотримуються більш зваженої кредитної політики, зосереджуючись на якості активів і самим управлінням ризиками.

Оцінка зв'язку з рентабельністю капіталу підтвердила припущення про оберненість впливу. Збільшення прибутковості банків скорочує частку NPL на 0,7% з лагом у 3 місяці. Такий результат вказує, що ефективна діяльність банку та здатність генерувати прибуток свідчать про якісніше управління активами, включаючи кредитний портфель. Банки з вищою рентабельністю будуть мати кращі процедури оцінки позичальників, сильніші системи контролю ризиків та меншу схильність до ризикованого кредитування, що в кінцевому результаті і знижує обсяг проблемної заборгованості.

Останнім фактором оцінки впливу став показник безробіття в Україні. Цікавим стало те, що збільшення рівня безробіття зменшує частку NPL на 0,4%. Можливим поясненням результату є те, що люди залишені без роботи не стають позичальниками, оскільки є неплатоспроможними, а отже і не мають проблемних кредитів.

Узагальнюючи результати оцінки побудованої моделі, можна стверджувати, що динаміка частки непрацюючих кредитів у банківському портфелі визначається впливом як внутрішніх банківських характеристик, так і макроекономічного середовища. Високе значення коефіцієнта детермінації вказує на пояснюваність змін у залежній змінній, а значущість усіх включених факторів свідчить про те, що обрані змінні дійсно формують рівень кредитного ризику.

Ключовим фактором виявився попередній рівень NPL, що свідчить про інерційність процесу накопичення проблемної заборгованості. Цей результат підкреслив розглянуту раніше важливість своєчасного визнання кредитів проблемними та ефективної політики реструктуризації.

Окрім високого впливу попереднього рівня непрацюючих кредитів, визначено вплив інших змінних, які теж впливають на формування кредитного ризику в банківській системі. Фактори, що відображають фінансову стійкість та ефективність діяльності банків, такі як ліквідність, рентабельність капіталу (ROE), а також достатність регулятивного капіталу (CAAP), виявили зворотний і статистично значущий вплив на рівень NPL.

Також цікавим став отриманий зв'язок між рівнем безробіття та часткою NPL. Незважаючи на те, що безробіття традиційно розглядається як фактор, що підвищує кредитний ризик, у цій моделі було виявлено зворотну залежність.

Побудована модель підтвердила виявлені особливості регулювання ризиків у другому розділі. Надзвичайно важливо для банківської системи продовжувати запроваджувати системний підхід до управління кредитним ризиком, де регуляторні вимоги та внутрішні політики банку будуть взаємодіяти узгоджено.

3.2 Напрямки вдосконалення підходів до управління ризиками банківської системи України

Проведений аналіз динаміки ризиків, їх впливу на банківську систему України та моделювання детермінантів кредитного ризику сформувавши необхідність визначення можливих напрямків вдосконалення щодо управління ризиками.

Оскільки валютний ризик значно зріс наприкінці 2024 року через погіршення курсових очікувань, це свідчить про підвищену вразливість банківської системи до валютних коливань. В умовах нестабільності валютного ринку та швидких змін було б корисним впровадження більш оперативних та гнучких інструментів прогнозування, що будуть враховувати широкий спектр факторів, що впливають на валютний курс, починаючи з політичних і економічних до загалом поведінки учасників банківського ринку.

Окрім підвищеної чутливості банківської системи до валютних коливань, що залишається важливою загрозою для її стабільності, все більшого значення набуває трансформація структури банківського капіталу. Цей процес, як було раніше розглянуто, вже триває протягом останніх років, проте має бути ще активніше змінений у майбутньому. Ринок поступово зазнає значних змін через появу нових фінансових інструментів, які не лише розширюють можливості банків, а й створюють нові проблеми пов'язані з їх правильною оцінкою. Нові фінансові інструменти можуть мати різний рівень реагування на економічні зміни і через це по-різному впливати на капітал. Тому при оцінюванні фінансової стійкості банків важливо почати зосереджуватись не лише на кількісних показниках капіталу, але й на якісних характеристиках. Тобто це має бути аналіз ліквідності інструментів, а також їх реагування на зовнішні економічні зміни. Такий підхід дозволить забезпечити більш об'єктивну оцінку фінансової стабільності банків в умовах війни.

Далі варто згадати, що в межах дослідження було виявлено, як українська банківська система протягом останніх 10 років продовжує й надалі стикатися з

викликами, пов'язаними з управлінням непрацюючими кредитами. Про це свідчать статистичні дані обсягу непрацюючих кредитів та результати побудованої регресійної моделі панельних даних, яка показала найбільший вплив на поточний обсяг NPL в банківському портфелі його попереднього рівня. Тобто базуючись на цьому та неодноразовому охопленні цього питання у публікаціях Національного банку, можна стверджувати, що суттєвою проблемою є накопичення NPL на балансах банків. Тому незважаючи на вже розглянуті здійснені впровадження Національного банку щодо застосування нових механізмів списання та реструктуризації, дана проблема залишається однією з ключових у забезпеченні фінансової стійкості та потребує ще більшої суттєвої уваги та змін відповідно до європейських стандартів.

В межах нової розглянутої раніше Стратегії Національного банку України з розвитку кредитування передбачено низку заходів, що будуть в наступні роки застосовуватись для зниження фінансових ризиків. Зокрема, планується розширення доступу банків до державних реєстрів, оновлення даних у Кредитному реєстрі Національного банку, зниження сум порогу звітності банків та їх узгодження з МСФЗ. Також планується посилення роботи бюро кредитних історій щодо малого і середнього бізнесу, законодавчі зміни для захисту кредиторів та загалом спрощення процедур врегулювання [30]. Тому дана Стратегія є ключовою у забезпеченні майбутніх змін оцінки головного кредитного ризику.

Проте, навіть реалізація цих нововведень не зведе на мінімум питання важливості ефективної стратегії роботи з проблемними активами. Тому можна стверджувати, що вдосконалення вторинного ринку проблемних активів, залучення нових професіоналів для консультування та врегулювання є одним із критично важливих напрямів вдосконалення.

Також велику увагу варто почати приділяти питанням, пов'язаним із наслідками повномасштабної війни, оскільки навіть нові зміни до оцінки та списання кредитів не передбачають врахування цих наслідків. В другому розділі роботи зазначалось, що багато непрацюючих кредитів з 2022 року сформувалися

саме через військові наслідки, через що існуючі механізми погашення чи стягнення в цьому випадку можуть бути неефективними або ж юридично складними.

Надзвичайно важливо запроваджувати спеціальні процедури, які б враховували військові причини не погашення кредитів, зокрема якщо кредити стосувались купівлі нерухомого майна фізичними особами, розширення виробництв, які були знищені росією. Це можуть бути відстрочки платежів, часткове списання тіла кредиту, державні гарантії або ж спеціальні програми фінансової підтримки. Але варто в контексті вирішення цього питання приділити увагу забезпеченню прозорості процедур та захисту як боржників, так і банків. Якщо цього не зробити, може зрости ризик системного навантаження на банківську систему та й взагалі соціальної напруги серед постраждалого населення і підприємств.

Загалом, реформування підходів до роботи з непрацюючими кредитами має стати не лише реакцією на поточні виклики, а й стратегічним поглядом для стійкого розвитку банківської системи.

Далі варто наголосити на необхідності більш глибокого та більш структурованого підходу до забезпечення ліквідності. Незважаючи на проаналізовані виконання банками встановлених Національним банком нормативів, цього є недостатньо для повної оцінки внутрішньої здатності банків протистояти фінансовим шокам, особливо в умовах високої волатильності, згаданих військових подій та похідних ризиків.

Запровадження розглянутого процесу внутрішньої оцінки достатності ліквідності (ILAAR), яке стартувало влітку 2024 року, стало логічним кроком у напрямку підвищення стійкості банків. Але теж варто пам'ятати, що всі нові зміни та впровадження потрібно постійно оновлювати, тож ILAAR не може стати фінальним підходом до вирішення питання ліквідності. Необхідний перегляд та швидкі реагування на зміни.

Далі необхідно розглянути важливість вирішення розглянутої проблеми високої концентрації короткострокового фондування. Це питання поступово вирішується з 2018 року, проте досі в процесі змін завдяки розвитку

довгострокового фондування, залученню коштів різних підприємств, а також виходу на ринок боргових інструментів. Що стосується боргових інструментів, то це є особливо важливим у контексті війни, бо банки потребують стабільних джерел поповнення капіталу для підтримки ліквідності та кредитування економіки. Розвиток ринку боргових інструментів зможе стимулювати вдосконалення фінансової інфраструктури та підвищить прозорість діяльності банків, що буде позитивно впливати на інвестиційний клімат в цілому.

Схожим важливим питанням, що має вирішуватись є недостатній обсяг буферів високоякісних ліквідних активів. У надто короткий термін не всі ліквідні активи можуть забезпечити оперативний доступ до грошових ресурсів. Тому потрібно підвищувати вимоги до складу високоякісних активів і регулярного моніторингу їх ринкової ліквідності. Банки повинні зосередитися на збереженні активів, які мають гарантований доступ до вторинного ринку. Одним з варіантів рекомендацій може бути збільшення частки ОВДП у структурі активів, що й дозволить банкам суттєво покращити структуру фондування, знизити ризики ліквідності та створити стабільний запас ресурсів для оперативного реагування на кризові ситуації. І теж є дуже важливим те, що ОВДП є зараз одним із головних інструментів державного фінансування, тому попит на них зі сторони банків буде сприяти стабільному залученню коштів до державного бюджету. А це дозволить державі ефективніше фінансувати важливі соціальні програми та й загалом підтримувати економічну стабільність. Забезпечення стабільної ліквідності банків та правильної структури активів також може стати поштовхом для ще більшого з початку повномасштабного вторгнення відновлення кредитної активності та підтримки економічного зростання.

Загалом варто зазначити, що стійкість банківської системи вже сьогодні залежить не лише від того, наскільки банки дотримуються встановлених нормативів та положень, а перш за все від здатності швидко адаптуватися до змін, правильно оцінювати ризики і вчасно на них реагувати.

У контексті затяжної війни та швидких економічних змін, поступові підходи до управління ризиками є обмеженими та малоефективними. Тому вкрай важливим

має стати впровадження нових механізмів оцінки фінансової стійкості банків, які поєднують кількісні та якісні характеристики, враховують макроекономічні чинники та поведінку учасників ринку, а також здатні дуже швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Такий підхід також буде формувати ефективну та прозору взаємодію між банками, Національним банком та іншими дотичними учасниками фінансового ринку.

ВИСНОВКИ

Вступний теоретичний аналіз показав важливість функціонування банківської системи для загального стану економіки через забезпечення ключової ролі у наданні стабільності, здійсненні фінансових операцій та підтримку довіри до національної валюти. Далі проведений огляд наукових досліджень висвітлив детермінанти кредитного ризику та ризику ліквідності у різних країнах європейського союзу. В одній з розглянутих робіт автори виявили, що в країнах Балканського регіону ліквідність банків найбільше залежить від таких факторів як достатність капіталу банків, зростання депозитів та непрацюючі кредити. В цьому ж дослідженні інфляція не мала значимого зв'язку, проте автори все одно наголошували на важливості врахування і макроекономічних умов. В наступному дослідженні було охоплено показники банків вісімнадцяти країн Європи для виявлення детермінантів вже кредитного ризику. Тут зв'язок з рівнем NPL показали як макроекономічні показники, так і фінансові фактори банків. Автори виявили, що зростання ВВП має зворотній зв'язок з рівнем NPL, так само як і показники рентабельності активів (ROA) та рентабельності капіталу (ROE). Також зазначалось, що в країнах з високими рівнями непрацюючих кредитів вплив макроекономічних та фінансових факторів банків мав більший вплив ніж у країнах з меншим економічним розвитком. Загалом всі дослідження зосереджувались і на важливості комплексного підходу до регулювання банківських ризиків.

Велику увагу було приділено визначенню ролі макропруденційної політики для забезпечення фінансової стабільності. Було детально проаналізовано визначення та розрахунок кредитного ризику згідно Постанови №351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями». Також було порівняно підходи до розгляду ймовірності дефолту боржника згідно з даним положенням та МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» та визначено, що банківські резерви за міжнародним стандартом є більш чутливими до макроекономічних змін ніж у підході Положення

№351. Далі було розглянуто запроваджені з вересня 2019 року нові нормативи покриття ліквідності LCR_{BV} , LCR_{IV} та $NSFR$, що були запроваджені на основі вимог та рекомендацій Європейського Союзу. Зазначені нові нормативи замінили до цього використовувані нормативи миттєвої ліквідності H4 та поточної ліквідності H5. Нові нормативи передбачають більш глибокий аналіз банківської ліквідності для забезпечення стабільності.

В межах проведеного аналізу ризиків варто узагальнити, що протягом 2016–2024 років ризики банківської системи загалом залишалися контрольованими та помірними. Прибутковість банків залишалася на прийнятному рівні, адже навіть після короткочасного падіння у 2022 році фінансові результати швидко відновилися, зберігалась також стабільна маржа та операційна ефективність. Валютний ризик протягом більшості періоду був невисоким, проте мав зростання наприкінці 2024 року пов'язане з погіршенням очікувань щодо валютного курсу. Ризик достатності капіталу був достатнім та поступово знижувався внаслідок накопиченого запасу, стабільної прибутковості банків і переходу до нової структури капіталу. Також не мали суттєвих коливань макроекономічні ризики, хоча й показали зростання у 2022 році через початок повномасштабного вторгнення. Регулювання даного ризику після 2022 року стало можливим завдяки стабільному надходженню міжнародної допомоги та адаптації економіки України до нових умов.

Далі було детально розглянуто динаміку ризику ліквідності та загалом ліквідність банківської системи України. У 2016–2025 роках банківська система зазнала суттєвих змін і продемонструвала високу здатність адаптуватися до кризових умов. Попри виклики пандемії та повномасштабної війни, банки зберігали прибутковість, нарощували активи, значну частину яких становили високоліквідні активи, зокрема вкладення в ОВДП. Державні банки залишались ключовими за обсягами активів, що сприяло стабільності, але також створювало ризики надмірної концентрації. Відсутність довгострокового фондування та домінування короткострокових коштів у пасивах на початку досліджуваного періоду зумовили посилення регуляторного нагляду. Тому Національний банк

запровадив нові нормативи ліквідності LCR та NSFR з метою забезпечення достатнього запасу ліквідних активів і стимулювання залучення банками довгострокових ресурсів. У 2023 році було суттєво підвищено нормативи обов'язкових резервів, що спонукало банки до активнішого управління фондуванням, розвитку строкових депозитів і перегляду депозитної політики. Крім того, були змінені умови резервування, що також мало на меті прискорити дедоларизацію банківського сектору.

Було виявлено, що за останні роки банківський сектор України зазнав суттєвих змін кредитного ризику. Частка кредитів у чистих активах поступово зменшувалась, що пов'язано з нарощенням вкладень у безризикові інструменти, такі як ОВДП і депозитні сертифікати НБУ. Корпоративне кредитування було нестабільним, з помітним скороченням у 2020 році через коронакризу, проте в 2024 році обсяг кредитів суб'єктам господарювання зріс на 12%, загалом завдяки малому та середньому бізнесу. Рівень NPL коливався від 57% у 2017 році, що було пов'язано з новими регуляторними підходами, до 32% у 2022 році завдяки успішному очищенню портфелів. Починаючи з 2020 року, державні банки почали застосовувати нові системні заходи списання та реструктуризації непрацюючих кредитів, що і сприяло зниженню проблемної заборгованості, хоча вони все ще мають найвищий рівень NPL. Приватні та іноземні банки більш активно використовували добровільне врегулювання та фінансову реструктуризацію, що сприяло ефективнішому очищенню їхніх балансів. Втім, на початку 2023 року рівень непрацюючих кредитів зріс до 42% через воєнні наслідки.

Отже, українські банки не лише трансформують структуру активів і кредитування, а й удосконалюють підходи до управління кредитними ризиками, що є ключовим фактором для підвищення фінансової стійкості та адаптації до нестабільної економічної ситуації.

Результати оцінки регресійної моделі панельних даних засвідчили її високу пояснюваність, адже коефіцієнт детермінації було визначено на рівні 99%. Найбільш вагомим фактором зміни частки NPL у загальному портфелі банків виявився їх попередній рівень. Виявлено, що 96% поточного значення NPL

формується під впливом попередніх даних. Це свідчить про сильну інерційність процесу накопичення проблемної заборгованості, яка досі зберігається у системі навіть за умов впровадження нових механізмів реструктуризації та списання. Інші змінні також продемонстрували суттєвий вплив. Збільшення загального обсягу кредитного портфеля, рівня ліквідності, достатності капіталу та прибутковості банку було пов'язане зі зменшенням частки проблемних кредитів, хоча вже і з різною силою та часовими лагами. Також варто зазначити, що вплив такої незалежної змінної як безробіття показав зворотній зв'язок з часткою NPL, ймовірно, через зменшення кредитної активності серед непрацездатного населення. Загалом, побудована модель підтвердила взаємозв'язок між якістю кредитного портфеля та ключовими факторами банківської системи, що створює підґрунтя для більш ефективного управління кредитними ризиками та підкреслює важливість продовження запровадження нових механізмів очищення банківських балансів.

Ключовими напрямками подальшого вдосконалення має стати розширення методів прогнозування валютного ризику, акцент на якісних характеристиках банківського капіталу, а також вирішення проблеми непрацюючих кредитів через модернізацію правових підходів та вдосконалення вторинного ринку проблемних активів. Забезпечення довгострокової стійкості банківської системи неможливе без комплексної трансформації управління ліквідністю, що має включати збільшення частки високоякісних ліквідних активів, зокрема ОВДП. Не менш важливою залишається необхідність системного реагування на наслідки війни, які суттєво вплинули на якість кредитного портфеля. Запровадження нових механізмів реструктуризації боргів, що виникли внаслідок воєнних дій має стати важливою ціллю разом із загальною зміною погляду щодо зменшення банківських ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000, № 2121-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
2. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999, № 679-XIV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
3. Кількість структурних підрозділів банків // Наглядова статистика. НБУ. URL:
https://bank.gov.ua/files/stat/Kil_pidr_2025-01-01.xlsx.
4. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків». Постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004 №104.
[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>.
5. Basel Committee on Banking Supervision, BCBS (2008). Principles for sound liquidity risk management and supervision. URL:
<http://www.bis.org/publ/bcbs144.pdf>
6. Principles for the Management of Credit Risk. Basel Committee on Banking Supervision. September 2000. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs75.pdf>
7. Ibish Mazreku, Fisnik Morina, Valdrin Misiri , Jonathan V. Spiteri, Simon Grima. Exploring the Liquidity Risk Factors in the Balkan Region Banking System. European Research Studies Journal, 2019. URL: <https://ersj.eu/journal/1409>
8. Milenkovic, N. Kalas, B. Mirovic, V. Andrasic, J. Static and Dynamic Modeling of Non-Performing Loan Determinants in the Eurozone. Mathematics, 2024.
URL: <https://doi.org/10.3390/math12213323>
9. Стратегія макропруденційної політики Національного банку України. Національний банк України. Макропруденційна політика. URL:
<https://bank.gov.ua/ua/files/zgNZIvZgKdapdeO>.
10. Стратегія макропруденційної політики НБУ. Національний банк України. Економічний експрес. URL:
<https://events.bank.gov.ua/nbuexpress2019/src/files/%D0%9C%D0%B0%D0%B>

[A%D1%80%D0%BE%D0%BF%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf](#)

11. Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 №351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>
12. Нагорна Ю. Огляд МСФЗ 9. Національний банк України. Управління методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності Департаменту бухгалтерського обліку 06.09.2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MSFZ_9_Review_pr_2022-09-06.pdf?v=5.
13. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2017. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR4_ukr.pdf?v=4.
14. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01/stru#Stru>
15. Річний звіт НБУ, 2017 рік. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/NBU_Report_2017.pdf річний звіт нбу 2017
16. Вимоги до ліквідності банків (LCR). Національний банк України. Департамент фінансової стабільності 18 червня 2020 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/LCR%20seminar_pr_2020-06-18_19.pdf?v=4.
17. Звіт про фінансову стабільність, червень 2017 року. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2017R1.pdf?v=13
18. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2022 року. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=13
19. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2024 року. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H2.pdf?v=13

20. Основні показники діяльності банків України. Наглядова статистика. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Indicators_Banks_2025-03-01.xlsx
21. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2019 року. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2019-H2.pdf?v=13
22. Згруповані балансові залишки (у розрізі банків). Наглядова статистика. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/aggregation_2025-03-01.xlsx
23. Вимоги до ліквідності банків (LCR). Матеріали семінару НБУ. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/LCR%20_seminar_pr_2020-06-18_19.pdf?v=4
24. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2018 року. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2018R2.pdf
25. Архів сум ОР. Фінансові ринки. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/Arhiv_RR_ukr.xlsx
26. Пруденційні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції (у розрізі банків). Наглядова статистика. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Ratios_by_Banks_2025-04-01.xlsx
27. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів в цілому по системі. Наглядова статистика. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/NPL_AO_2025-04-01.xlsx
28. Звіт про фінансову стабільність, червень 2021 року. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2021-H2.pdf?v=13
29. Покриття резервами працюючих кредитів бізнесу. Статистичний додаток до звіту про фінансову стабільність, грудень 2024 року. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H2.xlsx?v=13
30. Стратегія з розвитку кредитування. Рада з фінансової стабільності. Офіційний веб-сайт НБУ. URL:

https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Lending_development_strategy_2024.pdf?v=13

31. Здійснено чергові кроки для наближення банківського регулювання до стандартів ЄС. Новини. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zdiysneno-chergovi-kroki-dlya-nablijennya-bankivskogo-regulyuvannya-do-standartiv-yes>
32. Рішення Правління Національного банку України від 29.02.2024 «Про визначення системно важливих банків». Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_29022024_70-rsh
33. Дані про обсяги кредитів та частку непрацюючих кредитів у розрізі банків України з 2006 року. Фінансова статистика. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=Data_NPLs%20_2025-04-01.xlsx
34. Згруповані балансові залишки (у розрізі банків). Наглядова статистика. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/aggregation_2025-04-01.xlsx
35. Нормативи капіталу та їх складові (у розрізі банків). Наглядова статистика. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Skladovi_RK_2025-05-01.xlsx
36. Безробіття. Ринок праці та соціальна статистика. Макроекономічні показники. Офіційний веб-сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/macro/Unemp_m.xlsx

Додаток А

Перевірка побудованої панельної регресійної моделі

Dependent Variable: NPL_PORTFOLIO
 Method: Panel Least Squares
 Date: 05/20/25 Time: 15:45
 Sample: 2020M10 2025M02
 Periods included: 50
 Cross-sections included: 15
 Total panel (unbalanced) observations: 395

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.030506	0.005583	5.463946	0.0000
NPL_PORTFOLIO(-1)	0.962345	0.008631	111.4984	0.0000
LOANS_Y_Y(-2)	-0.008870	0.003238	-2.739776	0.0064
LIQUITY(-6)	-0.004893	0.001571	-3.114686	0.0020
CAAP(-7)	-0.019079	0.007662	-2.490120	0.0132
ROE(-3)	-0.006820	0.003368	-2.024619	0.0436
UNEEMPLOYED_Y_Y(-4)	-0.004417	0.001291	-3.420092	0.0007

Effects Specification			
Cross-section fixed (dummy variables)			
R-squared	0.997839	Mean dependent var	0.195519
Adjusted R-squared	0.997723	S.D. dependent var	0.175282
S.E. of regression	0.008363	Akaike info criterion	-6.678229
Sum squared resid	0.026159	Schwarz criterion	-6.466694
Log likelihood	1339.950	Hannan-Quinn criter.	-6.594417
F-statistic	8634.684	Durbin-Watson stat	2.039584
Prob(F-statistic)	0.000000		

Рисунок А.1 — Результати оцінки регресійної панельної моделі

Джерело: власні розрахунки автора

Оцінювання моделі показало її високий рівень пояснюваності, оскільки коефіцієнт детермінації становить 99%. Аналіз p-value при рівні значущості 5% підтвердив статистичну значущість усіх змінних, включених до моделі.

Далі було здійснено перевірку на відсутність автокореляції залишків першого порядку за критерієм Дарбіна-Ватсона. Як видно з рисунку А.1, значення показника Durbin-Watson становить 2,04. Це свідчить про відсутність автокореляції першого порядку в залишках моделі, оскільки значення DW близьке до 2, що відповідає нульовій гіпотезі про незалежність залишків.

Для перевірки відсутності мультиколінеарності факторів моделі було побудовано кореляційну матрицю, яка показала відсутність значимої кореляції між

незалежними змінними. Жодна з парних кореляцій не перевищує значення 0,8 що свідчить про відсутність сильних лінійних зв'язків між пояснюючими змінними, використаними у моделі.

Correlation					
	LOANS_Y_Y	LIQUITY	CAAP	ROE	UNEEMPLOY...
LOANS_Y_Y	1.000000	-0.056153	-0.484647	-0.020543	0.154529
LIQUITY	-0.056153	1.000000	0.018186	0.071627	-0.071282
CAAP	-0.484647	0.018186	1.000000	0.153581	-0.191359
ROE	-0.020543	0.071627	0.153581	1.000000	-0.081557
UNEEMPLOYED_Y_Y	0.154529	-0.071282	-0.191359	-0.081557	1.000000

Рисунок А.2. Кореляційна матриця незалежних змінних моделі.

Джерело: власні розрахунки автора

Наступним стало тестування на значимість включених у модель фіксованих ефектів для крос-секційних даних. Результати показали статистичну значущість фіксованих ефектів, оскільки значення Prob., тобто ймовірності не значимості фіксованих ефектів виявилось меншим за 0,1. Це означає, що нульова гіпотеза про надмірність фіксованих ефектів відхиляється, а отже, фіксовані ефекти мають бути включені до моделі.

Redundant Fixed Effects Tests
Equation: Untitled
Test cross-section fixed effects

Effects Test	Statistic	d.f.	Prob.
Cross-section F	1.780104	(14,374)	0.0397
Cross-section Chi-square	25.480950	14	0.0301

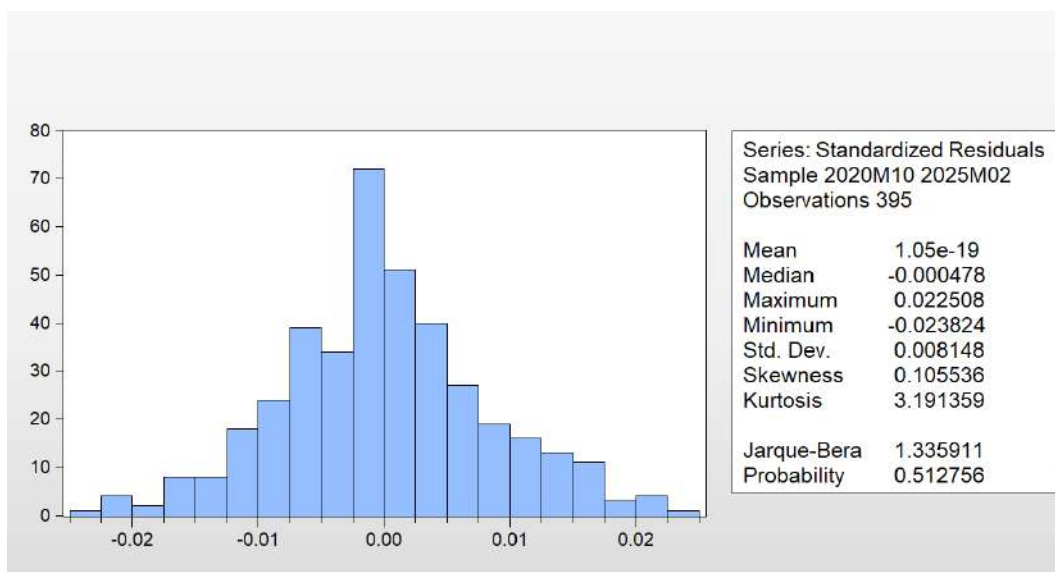
Cross-section fixed effects test equation:
Dependent Variable: NPL_PORTFOLIO
Method: Panel Least Squares
Date: 05/21/25 Time: 01:28
Sample: 2020M10 2025M02
Periods included: 50
Cross-sections included: 15
Total panel (unbalanced) observations: 395

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.021175	0.004434	4.775858	0.0000
NPL_PORTFOLIO(-1)	0.988844	0.002720	363.4823	0.0000
LOANS_Y_Y(-2)	-0.004843	0.002546	-1.902555	0.0578
LIQUITY(-6)	-0.006487	0.001493	-4.345567	0.0000
CAAP(-7)	-0.014292	0.005392	-2.650332	0.0084
ROE(-3)	-0.006142	0.003142	-1.955085	0.0513
UNEEMPLOYED_Y_Y(-4)	-0.004013	0.001273	-3.152962	0.0017
R-squared	0.997695	Mean dependent var	0.195519	
Adjusted R-squared	0.997659	S.D. dependent var	0.175282	
S.E. of regression	0.008480	Akaike info criterion	-6.684607	
Sum squared resid	0.027902	Schwarz criterion	-6.614095	
Log likelihood	1327.210	Hannan-Quinn criter.	-6.656669	
F-statistic	27990.25	Durbin-Watson stat	1.966209	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Рисунок А.3 —Результати тесту значимості фіксованих ефектів (Redundant Fixed Effects Tests).

Джерело: власні розрахунки автора

Останнім в оцінці моделі стала перевірка нормальності розподілу залишків. Для побудованої моделі залишки є нормально розподіленими, що видно з діаграми на рисунку А.4 та підтверджується значенням Probability, що становить 0,51 та є вищим за граничне значення відхилення гіпотези 0,05.

Рисунок А.4 —Результати перевірки нормальності розподілу залишків регресійної моделі.

Джерело: власні розрахунки автора